

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

«ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедрою

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.
(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «___» грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **Фінансова безпека аграрного сектору України**

Виконав: студент групи 6441м

_____ **Нівадзе А.А.**

(підпис)

Керівник роботи:

_____ **Доцент кафедри фінансів, к.е.н.**

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

_____ **Зінченко А. І.**

(підпис)

Миколаїв – 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів _____
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
проф., д.е.н. Рогов Г.К.
« 5 » травня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту _____ Нівадзе Анастасія Аміранівна _____
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: Фінансова безпека аграрного сектору України

Керівник роботи _____ к.е.н., доцент Зінченко А.І. _____
(науковий ступень, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 1206уч від « 09 » жовтня 2023 року

2. Термін подачі роботи 12.12.2023р.

3. Вихідні дані по роботі: монографії, наукові статті у фахових виданнях, дані Державної служби статистики України і Міністерства аграрної політики та продовольства України, Інтернет-ресурси

4. Перелік питань, що належать до розробки:

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Характеристика кваліфікаційної роботи; Елементи механізму фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі; Експорт з України зернових, зернобобових (з продуктами їх переробки) та борошна; SWOT - аналіз аграрного сектору України; Основні показники діяльності компаній аграрного сектору; Структура організаційно-економічного механізму фінансової безпеки аграрного виробництва; Підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України як елемент фінансової безпеки

6. Дата видачі завдання _____ 5.05.2022 _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	19.05.2023	
2	Розробка теоретичного розділу	20.06.2023	
3	Розробка аналітичного розділу	10.10.2023	
4	Розробка проектного розділу	10.11.2023	
5	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	17.11.2023	
6	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	30.11.2023	
7	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	08.12.2023	
8	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	12.12.2023	
9	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	18.12.2023	
10	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	21.12.2023	
11	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	21.12.2023	

Студент

Анастасія ПІВАДЗЕ

ім'я та прізвище

_____ підпис

Науковий керівник

Андрій ЗІНЧЕНКО

ім'я та прізвище

_____ підпис

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ.....	8
1.1. Економічна сутність фінансової безпеки аграрного сектору	8
1.2. Механізм фінансової безпеки бізнесу в аграрному секторі	15
1.3. Засади державної політики в аграрному секторі України	23
Висновки до розділу 1.	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	30
2.1. Стан та тренди розвитку аграрного сектору України	30
2.2. Аналіз фінансової безпеки суб'єктів господарювання в аграрному секторі.....	37
2.3. Оцінка інвестиційної привабливості аграрного сектору України	44
Висновки до розділу 2.	53
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	55
3.1. Основні напрями розвитку державної політики в аграрному секторі України	55
3.2. Рекомендації щодо зростання фінансової безпеки аграрного сектору України	60
3.3. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України	65
Висновки до розділу 3.	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	73

ВСТУП

Актуальність теми. Сільське господарство є однією з найважливіших і стратегічно значущих галузей національної економіки, особливо в умовах інтеграції України у світове економічне середовище. Завдяки своєму важливому місцю в системі трудових відносин, потужному експортному потенціалу та важливій ролі в розвитку національної та міжнародної продовольчої безпеки сільське господарство відіграє вирішальну роль в економіці України. Український агробізнес виявився найбільш вразливим сектором до руйнівного впливу чинників нестабільності, оскільки він є важливим двигуном економіки країни в умовах тотального наступу Росії на Україну. Захоплення земель і територій, руйнування налагоджених технологічних і виробничих процесів, логістичних мереж, блокада морських портів, знищення виробничо-ресурсного потенціалу стали справжнім випробуванням для аграріїв. Без виваженої державної стратегії, створення довгострокових і короткострокових заходів, що забезпечують активізацію агропромислового комплексу та зростання його конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках, аграрний сектор національної економіки неможливо стабілізувати та розвивати..

Сучасна вітчизняна практика формування та використання фінансової підтримки розвитку сільського господарства характеризується нестабільністю джерел надходжень, мізерних обсягів яких недостатньо для виконання покладених на цей інститут завдань.

Для досягнення високих показників фінансово-господарської діяльності та забезпечення фінансової стійкості аграрної галузі необхідне наукове обґрунтування ефективних форм і методів залучення перспективних та менш активних джерел фінансування.

Аналізом фінансової безпеки аграрного сектора України займалася велика кількість науковців, серед яких А. Білоченко, М. Негрей, А. Тараненко, І. Костенко, Л. Удова, А. Гаєвий та багато інших. Вони вивчали інвестиційну привабливість України та шляхи покращення поточного інвестиційного клімату.

Вони також розробили аналіз сучасного сектора економіки нашої країни та розглянули управління інвестиційною діяльністю. Вони створили значну теоретичну та практичну базу з даної проблеми та сформувавши цілісну систему знань з даної теми.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму фінансової безпеки аграрного сектору України.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання дослідження, спрямовані на її досягнення:

- визначити сутність фінансової безпеки аграрного сектору;
- вивчити механізм фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі;
- розглянути засади державної політики у сфері сільського господарства України;
- дослідити основні тенденції розвитку аграрного сектору України;
- проаналізувати стан фінансової безпеки підприємств аграрного сектору;
- провести оцінку інвестиційної привабливості аграрного сектору України;
- визначити основні напрями розвитку державної політики у сфері сільського господарства України;
- розробити рекомендації щодо зростання фінансової безпеки аграрного сектору України;
- визначити шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі фінансової підтримки аграрного сектору України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади фінансової безпеки аграрного сектору в сучасних умовах.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети магістерської роботи та виконання поставлених завдань використовувались різні методи, зокрема економіко-статистичні методи, метод порівняльного аналізу, системний та структурний підходи, а також узагальнення.

Інформаційну базу дослідження склали монографії, наукові статті у фахових виданнях, дані Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна. У роботі проведено комплексний аналіз інвестиційної привабливості України після початку війни. Науковий результат роботи уточнює сучасний стан агропромислового комплексу України та доповнює механізм фінансової безпеки аграрного сектору країни в умовах війни. Науковий результат узагальнює набуті раніше знання щодо фінансової безпеки підприємств аграрного сектору.

Практичне значення одержаних результатів. Передбачає розробку комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення механізму фінансової підтримки українського агросектору, який може використовувати бізнес у сучасних умовах.

Апробація результатів магістерської дисертації та публікації. Основні положення магістерської роботи обговорювались на Наукових економічних читаннях «Актуальні вектори відновлювальної трансформації економіки України» (м. Миколаїв, 30 листопада – 1 грудня 2023р.), а також були опубліковані в Збірнику матеріалів наукових економічних читань.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури. Обсяг роботи становить 79 стор. тексту, який містить 6 таблиць і 3 рисунки. Список використаної літератури налічує 62 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

1.1. Економічна сутність фінансової безпеки аграрного сектору

Сьогодні динаміка розвитку ринкових відносин потребує постійного перегляду сутності та змісту, визначення та вдосконалення концептуальних засад фінансової безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням внутрішніх та зовнішніх викликів фінансової системи та соціальної сфери.

Науковці визначають фінансову безпеку розвитку як економічну категорію, яка описує набір адміністративних, правових та освітніх процедур, спрямованих на концентрацію фінансових ресурсів для вирішення державних і регіональних економічних, соціальних і екологічних проблем у глобальному масштабі [1].

Відповідно до загальноприйнятої точки зору, фінансова безпека в основному включає різноманітні джерела та методи фінансування розвитку підприємництва, а також механізм формування та використання коштів. Також розглядається зміст впливу фінансів на різні аспекти економічного розвитку [1].

Науковець М. Дем'яненко наголошує: «Система фінансових відносин, пов'язаних із придбанням і використанням грошей, називається фінансовою безпекою. Це дозволяє зробити висновок, що її складовою є фінансові ресурси. Фінансова безпека є однією з основних частин фінансового механізму, і стоїть поряд з фінансовим регулюванням, фінансовим плануванням і прогнозуванням фінансової допомоги» [2].

Слід зазначити, що визначення поняття «фінансова безпека» досі не має єдиного тлумачення. Наприклад, за С. Гладієм, «цей вислів стосується широкого способу інвестування через фінансові форми як специфічні вираження категорії фінансової сфери, зовнішнього механізму та її структурних елементів». Серед

видів інвестицій виділяємо: повне самофінансування, лізинг, пайове, венчурне, кредитне, бюджетне та гібридне фінансування [3].

За словами Д. Олійника, визначення терміну «фінансова безпека» дещо відрізняється від попередніх. Фінансова безпека, за його словами, передбачає «організацію шляхом встановлення обсягу фінансових ресурсів, їх науково обґрунтованого прогнозування, формування фінансових резервів та нормативно-правового забезпечення» [4, с. 5].

Наявність та ефективне використання фінансових ресурсів для забезпечення поточного безперервного процесу фінансово-господарської діяльності характеризує фінансову безпеку сільськогосподарських об'єктів. Проте в сучасних умовах жорсткої світової конкуренції їхня робота має бути зосереджена, в тому числі, на модернізації та розширенні матеріально-технічної бази виробництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції або, іншими словами, на вирішенні проблема. фінансові потреби суб'єктів господарювання відповідно до стратегії розвитку всього аграрного сектору економіки.

Профілактичний захід виявляється у встановленні грошових джерел, тобто задоволенні повсякденних потреб, і характеризує пасивний вплив матеріального забезпечення. Заходи регулювання впроваджуються за умови належного фінансування та певної форми фінансової підтримки. Тобто говорить про свій вплив на таку діяльність.

Фінансова безпека діяльності сільськогосподарських підприємств – це система організації та практичної реалізації фінансових відносин, спрямована на створення ефективного механізму залучення фінансових ресурсів у діяльність підприємств галузі та їх використання для отримання максимального прибутку та підтримки економічного зростання.

Запропоноване трактування відрізняється тим, що в ньому реалізовано послідовний підхід до формування відносин між суб'єктами господарювання та світовою фінансовою системою та різний підхід до регулювання цих відносин із

застосуванням форм, методів, ефективних інструментів і важелів залежно від привабливості фінансової системи. ресурсів для аграрного сектора.

На мезорівні під фінансовою безпекою діяльності сільськогосподарського підприємства слід розуміти порядок залучення та використання фінансових ресурсів на основі нормативно-правового механізму із застосуванням методів та ефективних форм залучення капіталу, регламентованих фінансовими інструменти та леверидж, які розвиваються у фінансовому середовищі, що постійно змінюється.

Різноманітні види фінансової підтримки підприємництва, які нині виділяють науковці, можна умовно звести до чотирьох напрямків: самофінансування, бюджетне фінансування, позика та страхування із системним розподілом.

Вивчивши основні джерела фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств, можна виділити такі: самофінансування, бюджетне фінансування, кредит і страхування, державно-приватне партнерство, фінансування державних установ, зовнішнє фінансування та стимулювання, податкова політика та громадськість. . управління, пов'язане з розвитком аграрного сектора.

Одним із найпоширеніших видів фінансування є самофінансування сільськогосподарського підприємства, яке базується на фінансових ресурсах засновників, особистих доходах та амортизаційних відрахуваннях і гарантує виробництво на принципах самостійності.

Кредити можна отримати на організованих і неорганізованих кредитних ринках, за винятком системи страхування майбутнього врожаю, нерухомості, фінансових і виробничих ризиків.

Державна підтримка здійснюється через систему бюджетного фінансування, поточну податкову політику, за винятком спрощеної системи та спеціальних режимів оподаткування, систему оподаткування експорту та інвестицій.

Інвестиції можуть здійснюватися за допомогою міжнародних фінансових інструментів, інвестиційних стимулів та спільних інвестицій, у тому числі з використанням новітніх моделей фінансування, таких як державно-приватне партнерство.

Авторська стратегія визначення засад фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств враховує складну та динамічну мережу фінансових взаємовідносин щодо надходження та використання коштів, з особливим акцентом на вже існуючі системи, покликані покращити кінцевий фінансовий результат господарської діяльності – отримання прибутку та розвиток підприємницької діяльності.

Аналіз складових фінансової безпеки дозволяє комплексно підійти до організації фінансів, оптимізувати форми та джерела залучення фінансових ресурсів на основі визначення їх вартості.

Системний метод допомагає створити адекватний опис основних проблем дослідження в кількох галузях і допомагає визначити найбільш ефективні підходи до вирішення цих проблем [5, с. 35].

Глибоке розуміння системи фінансової безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств та якісний аналіз сучасних форм залучення коштів на основі функціонування цілісних об'єктів можна отримати за допомогою системного підходу, який є науково-методичним напрямом розвитку методів і методик теоретичного дослідження складних об'єктів [6, с. 4].

На рівні національних та міжнародних фінансових систем саме системний підхід дозволяє поглиблено зрозуміти механізм дії та процес управління всіма складовими системи фінансової безпеки діяльності аграрних підприємств. Ця діяльність вимагає вміння логічно мислити, бути гнучким для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх факторів у рамках тактичних і стратегічних цілей.

Визначення функціонального підходу полягає у визначенні функцій, які компанія повинна мати для задоволення власних потреб. У цій ситуації вкрай

важливо, щоб план основних функціональних цілей і завдань компанії співвідносив їх з існуючою фінансовою структурою [6].

Під час прийняття управлінських рішень, у тому числі щодо вибору конкретних напрямків фінансування власної діяльності, компанії повинні завжди враховувати наслідки різноманітних системних викликів, оскільки вони постійно перебувають під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників (політики держави, у тому числі податкової, умови на світових продовольчих і фінансових ринках, зміни вартості ресурсів тощо).

У зв'язку з цим допускається використання об'єктивного підходу, заснованого на результатах дослідження ринку, технічних і наукових досягненнях у цій сфері, а також на аналізі зауважень і рекомендацій, які були уточнені в ході вдосконалення системи.

Метод об'єктивного підходу слід застосовувати, знаючи, що його результат може стати «застарілим рішенням», тому що в той час як існуюча система вдосконалюється, середовище може радикально змінитися і певна система може бути поставлена під сумнів [6].

Процесний підхід найчастіше використовують компанії з плоскою організаційною структурою, побудованою відповідно до набору бізнес-процесів, що відбуваються як всередині компанії, так і поза нею.

Ситуаційний метод дозволяє зосередити увагу на реальних і конкретних завданнях і ситуаціях, пов'язаних з прийняттям управлінських рішень щодо вибору певної стратегії фінансування сільськогосподарських підприємств з метою підвищення ефективності їх дій та управління в цілому.

Процесний підхід характерний для застосування горизонтальної організаційної структури, побудова якої збігається з усіма бізнес-процесами, що відбуваються в компанії та в її зовнішньому середовищі [6].

Такий підхід дозволяє своєчасно координувати систему фінансування підприємства та приймати відповідні управлінські рішення щодо мобілізації та використання джерел фінансування виходячи з потреб виробництва.

Інтегративний підхід є основоположним, оскільки він являє собою «творче поєднання ключових компонентів розвитку – соціального, економічного та екологічного – з міжгалузевими пріоритетами, а не лише їх сумою». Це передбачає взаємодію зацікавлених сторін у процесі створення спільної перспективи, включаючи перспективи зацікавлених сторін, залучених до процесу [7].

Функціонування системи фінансування сільського господарства передбачає об'єднання інтересів усіх суб'єктів щодо створення, використання та розподілу ресурсів на основі визначення їх вартості та соціально-економічного призначення.

Для обґрунтування вибору тієї чи іншої системи фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств сьогодні особливої уваги заслуговує динамічний підхід, який потребує аналізу не лише самого об'єкта управління, а й причинно-наслідкових зв'язків, що розвивають ситуацію. Застосування механізмів цього підходу в управлінні потребує ретроспективного аналізу поведінки однотипних об'єктів дослідження [6].

Уніфікований підхід – це об'єднання або створення єдиної функціональної системи однотипних елементів чи діяльності підприємства, що має на меті розробку певних стандартів, які також регулюють взаємовідносини через типи стратегій. Такий підхід дає змогу оцінити ефективність впровадження різних типів стратегій розвитку в діяльність підприємства, визначивши послідовні етапи їх реалізації [8, с. 58].

Сьогодні комплексний концептуальний науково-методичний підхід спрямований на вирішення актуальних і стратегічних проблем ефективного функціонування системи фінансового забезпечення з урахуванням ситуаційних підходів (щодо внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на систему в цілому, її гнучкості, відповідно зі змінами в соціально-економічній політиці держави) та характеристики синергетичного методу. Синергічний критерій надає методологічні можливості для пошуку шляхів організації синергії та пропонує залучення та активізацію механізмів самоорганізації [9].

В основі проектного підходу лежить відповідальність за прийняття рішень на основі розроблених і затверджених державних концепцій та стратегічних і тактичних рішень. В її основі лежать усі питання фінансових відносин, пов'язаних із придбанням і використанням коштів із визначенням ефективності цього використання.

Оціночний підхід складається з трьох відомих підходів: витратний – сукупність методів оцінки вартості об'єкта на основі визначення його собівартості (скоригованої балансової вартості); дохідна – на основі визначення очікуваного доходу об'єкта оцінки; порівняльний – при порівнянні об'єкта з подібними об'єктами, щодо яких є цінова інформація [5].

Україна має великий потенціал для розвитку сільського господарства, але для нормального функціонування цієї галузі економіки необхідно забезпечити достатній рівень її фінансування [10]. Основними інструментами фінансової підтримки аграрного сектору України сьогодні є:

1. Позики: банки та інші фінансові установи можуть надавати позики сільськогосподарським підприємствам і фермерам для фінансування їх діяльності. Уряд України підтримує агросектор за допомогою Національної програми аграрного кредитування державної підтримки.

2. Державні субсидії: Уряд України надає субсидії на розвиток аграрного сектору, такі як субсидії на придбання сільськогосподарської техніки, субсидії на підтримку експорту сільськогосподарської продукції тощо. Ці заходи сприяють збільшенню виробництва, конкурентоспроможності та експорту українських аграрних підприємств.

Однак слід зазначити, що після 24 лютого 2022 року ситуація на території України значно погіршилася. Крім того, що на території держави вже були постійні проблеми з фінансуванням аграрного сектору, проблеми, такі як неможливість нормального транспортування та реалізації товарів, зростання цін на паливо, замінування полів, окупація окремих територій і багато інших. інші були додані.

Якщо звернути увагу на збитки, завдані агросектору війною Росії проти України, то можна зробити висновок, що 15 вересня 2022 року український аграрний сектор втратить 6,6 млрд доларів. США [11].

У 2022 році рослинництво зазнало значних втрат. Зокрема, фізичні втрати сільськогосподарської продукції у 2022 році становитимуть від 35 до 40% порівняно з попереднім роком через скорочення посівних площ (через тимчасову окупацію території України) та падіння врожайності сільськогосподарських культур порівняно з минулим роком. За словами першого заступника міністра Міністерства аграрної політики та продовольства України Т. Висоцького, окупаційні війська викрали з окупованих територій понад півмільйона тон зерна та незаконно вивезли з нього десятки тисяч тон соняшнику. олії та кілька сотень кілограмів овочів [12].

Значних збитків зазнала й тваринницька галузь. За даними Мінагрополітики, через бойові дії було втрачено від 15 до 20 відсотків поголів'я худоби, свиней і птиці. Найбільше постраждали господарства Чернігівської, Харківської, Сумської, Київської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей, де на початок 2022 року поголів'я ВРХ становило 25,3%, ВРХ – 25,8% та с. свиней 31,5%. , овець і кіз – 28,2% та птиці – 24,9% по всіх категоріях господарств. Продукція тваринництва в цих регіонах складається з м'яса - 20%, молока - 28,7%, яєць - 44,8%. Незважаючи на те, що в країні є проблеми з фінансуванням, аграрний сектор продовжує функціонувати та поповнювати нашу економіку необхідними ресурсами [12].

1.2. Механізм фінансової безпеки бізнесу в аграрному секторі

Механізми фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств мають свої особливості для кожного періоду розвитку економіки країни, тому не можуть залишатися незмінними. Вони залежать від ринкової ситуації,

можливостей бюджетного фінансування конкретних програм, пріоритетів державної підтримки та інших чинників [13, с. 13].

У практиці аграрного сектора економіки України сформовані та використовуються різноманітні фінансові механізми, зокрема механізми державної фінансової підтримки, механізми банківського кредиту та механізми страхового захисту. Ефективне використання цих механізмів може сприяти розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і аграрного сектору в цілому.

Державне регулювання аграрного сектора економіки є одним із специфічних аспектів фінансових механізмів розвитку суб'єктів господарювання в цьому секторі. Державна фінансова підтримка може здійснюватися різними способами, наприклад, шляхом надання пільг і субсидій, податкових пільг, кредитних програм, страхування та інших заходів. Проте важливо враховувати, що державне регулювання має бути ефективним і спрямованим на розвиток галузі, підвищення її конкурентоспроможності та підвищення рівня життя населення. Також важливо забезпечити прозорість та адекватність фінансової підтримки, а також уникати надмірного втручання держави в економіку [13].

Часто неефективність державної підтримки агропромислового комплексу пов'язують із недосконалістю механізмів фінансування та відсутністю прозорості та контролю за їх використанням. Деякі аграрні підприємства також можуть уникати звернення до державної допомоги через відсутність достатньої інформації про її умови та порядок її отримання або через труднощі з отриманням фінансових документів та виконанням умов для отримання.

Для забезпечення ефективної державної підтримки агропромислового комплексу необхідно посилити контроль та прозорість розподілу та використання державних коштів, а також розробити більш дієві механізми фінансової підтримки, які б відповідали потребам та специфіці розвитку аграрного сектору в Україні. Також важливо проводити інформаційну роботу з аграріями щодо можливостей державної підтримки та порядку її отримання [13].

Несвоєчасне затвердження та неодноразове щорічне внесення змін до порядку та механізмів виділення коштів з державного бюджету призводять до

того, що кошти державної фінансової підтримки надходять із запізненням, неефективне їх використання та в кінці року повертаються державі. бюджет. Крім того, захаращеність цих механізмів також викликає ці проблеми.

Бюджетна програма КПКВК 1201150 «Фінансова підтримка виробників сільськогосподарської сировини» передбачає підтримку виробників сільськогосподарської сировини за різними напрямками. До таких напрямків належать здешевлення кредитів для підтримки діяльності агропромислового комплексу, розвитку агропідприємств і садівництва, виноградарства і хмелярства [15].

Крім того, програмою передбачено державну підтримку розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції та можливість отримання часткової компенсації вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки та обладнання.

У 2019 році держава перерахувала сільгоспвиробникам 2,84 млрд грн. в рамках державної підтримки. Одним із напрямів цієї підтримки є «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств», на реалізацію якого сплачено 230,4 млн грн. бюджетні дотації за весь період [15].

За вересень-листопад 2019 року за програмою «Державна підтримка розведення, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)» виплачено 382 мільйони гривень. на 1000 суб'єктів господарювання. Загалом у 2019 році за цією програмою було виділено 1,6 мільярда гривень, з яких освоєно 1,4 тисячі гривень. підприємств та 181,9 тис. фізичних осіб [16].

Відповідно до наказу «Про державну підтримку розвитку хмелярства, створення молодих садів, виноградників і ягідників та нагляд за ними» затверджено розподіл коштів у сумі 119,8 млн грн. між 112 підприємствами з метою компенсації витрат на закупівлю садивної сировини плодкових культур та винограду [16]. На «фінансову підтримку агропромислового комплексу шляхом здешевлення запозичень» виділено 104,1 млн грн. (станом на 08.11.2019). Сільгоспвиробники Вінницької (8,95 млн грн), Київської (8,39 млн грн),

Черкаської (8,05 млн грн), Хмельницької (7,07 млн грн), Полтавської (6,78 млн грн) областей (млн грн) і Харківської (6,14 млн грн). Цією підтримкою скористалися 426 сільгоспвиробників, які отримали пільгові кредити на суму 4,6 млрд грн. [16].

За програмою «Фінансова підтримка виробників сільськогосподарської сировини» за січень-вересень 2019 року сільгоспвиробникам перераховано 640,3 млн грн. на відшкодування вартості сільськогосподарської техніки та обладнання, придбаних у вітчизняних виробництвах. Програмою скористалися 5400 фермерських господарств [16].

У виробника придбано 10309 одиниць техніки та обладнання на загальну суму 3,1 млрд грн. За програмою «Кредити агробізнесу», яку реалізує Укрдержфонд, освоєно 140 млн грн. дотації 432 сільгоспвиробникам [16].

Отже, якщо у 2019 році сільгоспвиробники певною мірою фінансувалися за окремими напрямками державної програми, то у 2020 році ситуація з фінансуванням інша [16].

У 2020 році серед доступних напрямків бюджетної програми КПКВК 1201150 «Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників» кошти використано лише за двома напрямками, а саме: «Фінансова підтримка діяльності в аграрному секторі шляхом здешевлення запозичень» (125 млн. із запланованих у бюджеті 1,2 млрд. грн.) та «Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання національного виробництва» (152). млн грн із запланованих у бюджеті 1 млрд грн) [17].

Для ефективного використання обмежених бюджетних коштів необхідна довгострокова стратегія розвитку аграрного сектору економіки, яка передбачає спрямування бюджетних коштів на першочергові заходи, спрямовані на підтримку розвитку сільського господарства та підприємництва. Основними напрямками використання бюджетних коштів мають бути заходи, спрямовані на забезпечення основної діяльності сільськогосподарських підприємств, проведення наукових досліджень з акцентом на вдосконалення сортів рослин і

тварин, впровадження сучасних технологій, виробництво нових видів продукції, підвищення її якості та розширити асортимент.

Крім того, слід організовувати технічні ярмарки, інвестувати для відтворення ресурсного потенціалу та зниження витрат, розбудовувати сучасну виробничу інфраструктуру та розвивати ринки сільськогосподарської продукції. Іншими важливими напрямками бюджетних видатків є освіта та професійна підготовка кадрів, розвиток аграрної науки та виконання державного замовлення [18].

Механізм банківського кредитування сільськогосподарських підприємств – це процедура кредитування, яку реалізує кожен комерційний банк самостійно відповідно до встановленої кредитної політики. Ефективність цього механізму залежить від збігу економічних інтересів кредитора і позичальника, а його кінцевою метою є підвищення ефективності (прибутковості) господарської діяльності за рахунок джерел кредитування позичальника та використання переваг цього. кредитна операція без втрати потенційного клієнта на майбутнє для кредитора [19].

Вимоги до позичальників для отримання банківського кредиту включають хороший фінансовий стан, позитивну кредитну історію, наявність власного капіталу, наявність поточного банківського рахунку та регулярний обіг грошових коштів, наявність двох або більше джерел для погашення кредиту та застраховані гарантії.

У структурі кредитів, наданих українською банківською системою, найбільшу питому вагу займають кредити для бізнесу. Проте частка кредитів, наданих компаніям аграрного сектору, залишається досить низькою і становить лише 9% від загального обсягу (у 2021 році). Ступінь проникнення валових кредитів підприємств по відношенню до ВВП зменшується з 17,9% у 2020 році до 14,7% у 2021 році, а чистих кредитів – з 10,3% у 2020 році до 10,0% у 2021 році [19].

Згідно з дослідженням науковців, основними перешкодами для аграрного бізнесу в отриманні кредитів є: високі процентні ставки та вимоги до застави з

боку кредиторів; недостатня відсотковість банків за кредитами для стартапів та малого та середнього бізнесу; посилені вимоги до фінансової звітності; негативний імідж компаній або погана кредитна історія з боку позичальників; розбіжності в наданій банку інформації, у тому числі фінансових документів; обмежений досвід роботи в агробізнесі; проблеми з погашенням частини процентної ставки; залежність платоспроможності позичальників від форс-мажорних факторів, таких як погодні умови, зношеність основних засобів, недиверсифікованість діяльності, відсутність довгострокового кредиту; слабка культура праці позичальників, що отримують кредит, та відсутність необхідного досвіду надання кредитних послуг на ринку, особливо у сфері малого агробізнесу [19].

Механізм страхового захисту аграріїв передбачає формування взаємовідносин, пов'язаних із необхідністю залучення фінансових ресурсів для відшкодування збитків від ризиків і загроз, пов'язаних з агропромисловим виробництвом.

Цей механізм важливий для аграрного сектору, але він недосконалий через наявні гальмівні фактори, які можуть уповільнити розвиток агрострахування. Ці гальмівні фактори можна розглядати з трьох сторін: з боку держави (законодавча база, інфраструктура страхового ринку, система контролю та нагляду, оцінка збитків, регулювання збитків та доступна інформація), страхування страхових компаній (вартість страхування, частка агрострахування в портфелі, різноманітність страхових продуктів, довіра до сільгоспвиробників та кваліфікація працівників) та в агрохолдингу (участь у страхуванні, регресне страхування, недовіра до страхових компаній та недостатні фінансові ресурси).

Експерти з агрострахування дійшли висновку, що страхування є однією з найважливіших ролей для фермерів у плануванні розвитку свого бізнесу, особливо враховуючи підвищені ризики цього сектора. Проте на практиці рівень агрострахування в Україні становить лише 5-7%, що дуже низько порівняно з Польщею (30%) та Німеччиною (понад 60%) [20].

При аналізі ринку агрострахування були визначені основні проблеми, такі як відсутність державної підтримки розвитку галузі, складні умови та процедури, відсутність страхування ризиків, які стосуються більшості страхувальників, а також відсутність гарантій надходження страхових платежів та їх своєчасність. Ці проблеми знайшли відображення в показниках, що характеризують сучасні тенденції розвитку агрострахування [20].

Механізм фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі складається з різних елементів, які спільно сприяють підтриманню фінансової стабільності та підвищенню ефективності бізнесу. Основними елементами механізму фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі є:

1. Фінансування: Залежно від розміру та потреб підприємства сільськогосподарського сектору можуть вдаватися до різних джерел фінансування, таких як банківські позики, державні гранти, інвестиції тощо. Вибір джерел фінансування залежить від фінансової стабільності підприємства, його фінансові потреби, обсяг і специфіку діяльності.

2. Фінансове планування та контроль. Ефективна фінансова підтримка сільськогосподарського підприємства потребує належного планування та контролю фінансових потоків. Це вимагає розробки бюджетів, фінансових планів і прогнозів, а також ведення обліку та аналізу фінансової діяльності компанії. Компанії повинні забезпечити ефективний контроль витрат і доходів, управляти ризиками та підтримувати моніторинг фінансових показників.

3. Управління ресурсами. Ефективне управління такими ресурсами, як земля, вода, машини, тварини тощо, може допомогти зменшити витрати та підвищити продуктивність бізнесу. Компанії повинні планувати використання ресурсів, вивчати їх ефективність і рентабельність, а також забезпечувати належний рівень обслуговування і ремонту обладнання.

4. Маркетинг і збут. Організація ефективної роботи з маркетингу і збуту є обов'язковим елементом фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору. Нарешті, підприємства повинні аналізувати ринок і споживачів, знати потреби та попит на сільськогосподарську продукцію, розробляти ефективні

маркетингові стратегії та забезпечувати ефективний збут продукції. Це може допомогти збільшити доходи від бізнесу та зменшити ризик фінансових втрат.

5. Інновації та розвиток: Організація діяльності з інноваційного та постійного розвитку є елементом фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі. Розробка нових технологій, використання нових видів продукції, підвищення ефективності виробництва та зниження витрат можуть допомогти компаніям підвищити свою прибутковість і конкурентоспроможність.

Таким чином, механізм фінансової підтримки аграрного бізнесу включає низку елементів, які сприяють забезпеченню сталого розвитку підприємницького сектору та підвищенню його ефективності. Щоб досягти успіху в діяльності в аграрному секторі, необхідно прийняти глобальний підхід до фінансової підтримки бізнесу та використовувати різні інструменти фінансування та підтримки.

Основними функціями механізму фінансової підтримки аграрного сектору в Україні є:

1. Забезпечити фінансову стабільність аграрного бізнесу: механізм фінансової підтримки має гарантувати сталість та стабільність фінансової діяльності аграрного бізнесу. Це досягається шляхом забезпечення достатніх фінансових ресурсів, підтримки платоспроможності та зниження ризику фінансових втрат.

2. Підтримка розвитку аграрного сектору: Механізм фінансової підтримки включає різні форми державної підтримки, такі як гранти, позики та інвестиції, які сприяють розвитку аграрного сектору. Це може включати підтримку нових технологій, підвищення якості та безпеки продукції, розвиток інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

3. Надання доступу до фінансових ресурсів Цей механізм може включати кредити, оренду, гранти та інші форми фінансування, які допомагають залучити додаткові кошти для розвитку бізнесу.

4. Забезпечити ефективне фінансове управління: механізм фінансової підтримки аграрного сектору включає також функцію ефективного управління

фінансовими ресурсами. Це означає, що аграрний бізнес повинен планувати та контролювати свої фінансові потоки, аналізувати фінансову діяльність та контролювати фінансові показники. Підприємства повинні вести облік своїх доходів і витрат, використовувати ефективні маркетингові та збутові стратегії, забезпечувати управління ресурсами та підвищувати продуктивність виробництва.

5. Забезпечення платоспроможності: механізм фінансової підтримки також виконує функцію забезпечення платоспроможності аграрного бізнесу. Це означає, що компанія повинна забезпечити своєчасну оплату заборгованості перед постачальниками та працівниками, а також мати резерви для погашення кредитів та інших фінансових зобов'язань.

Таким чином, механізм фінансової підтримки аграрного сектору в Україні містить низку функцій, які сприяють забезпеченню фінансової стабільності та розвитку сільськогосподарських підприємств.

1.3. Засади державної політики в аграрному секторі України

Формувати і розвивати аграрну політику держави необхідно на певних наукових засадах. В юридичній літературі як основоположні принципи державного регулювання умов ведення сільського господарства закріплено принципи державної аграрної політики [21].

Термін «принцип» походить від латинського «*principium*», що означає вихідний і визначальний для інших явищ. У давнину цей принцип вважався основою всього суспільного устрою, в тому числі правового, і його вимоги поширювалися на всі сторони життя. Іншими словами, принцип – це ідея, припис, фундаментальна, фундаментальна і керівна вимога [21].

Відповідно до «Большого тлумачного словника української мови», принцип — це вихідне положення, що лежить в основі будь-якого вчення, теорії,

науки та концепції, що визначає світогляд і поведінку людини відповідно до її внутрішніх переконань і визначає дію відповідних механізмів [22].]

Важливою категорією правового регулювання суспільних відносин є принципи права. Однак, як зазначає С. Погребняк, вони не завжди закріплені в конкретних правових нормах, а можуть бути безпосередньо закріплені в законодавчих актах або логічно впливати зі змісту правових норм [21].

За словами В.Гуревського, наявність відповідних засад державної аграрної політики України в цілому відображено в чинній правовій системі. Деякі з цих принципів прямо закріплені в нормативно-правових актах, а інші впливають із загальної спрямованості правового регулювання відносин між суб'єктами аграрних правовідносин, встановлюються місцевим законодавством або входять до системи законодавчих і нормативних актів. нормативно-правових актів, хоча вони не мають конкретного законодавчого відображення. Система засад державної аграрної політики не є завершеною через постійний розвиток аграрного сектору економіки та системи державного регулювання сільського господарства.

В юридичній літературі знайшли відображення різні підходи до співвідношення термінів «Основні принципи» та «Принципи», починаючи від їх ототожнення і закінчуючи твердженням, що «Основні принципи» - це певний вид принципів нормативно-правового характеру, які відносяться до законодавчої принципи. зміни. Наша позиція збігається з думкою В. Семчика про те, що принципи є складовою частиною основоположних засад правового регулювання суспільних відносин, а основоположні принципи не зводяться до якогось одного принципу [21].

Аграрна політика країни базується на загальних і галузевих засадах аграрного права. Загальноправові засади державної аграрної політики є невід'ємною частиною загальної національної політики держави, що передбачено Конституцією та законами України.

Законом України від 01.07.2010 р. № 2411-6 «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» закріплено такі загальні правові засади внутрішньої і

зовнішньої політики України, які можна розглядати як принципи політики аграрної держави . України як складової національної політики держави [23]:

- пріоритет захисту національних інтересів;
- верховенство права, що гарантує реалізацію прав і свобод людини і громадянина, повагу до гідності кожної людини;
- рівність усіх суб'єктів власності перед законом, захист конкуренції у сфері господарської діяльності;
- здійснення державної влади на основі її поділу на законодавчу, виконавчу та судову;
- відкритість та прозорість процесів підготовки та прийняття рішень органами державної влади та місцевого самоврядування;
- забезпечити сталий розвиток економіки, заснованої на ринковій та її соціальній спрямованості;
- забезпечувати баланс національних, регіональних і місцевих інтересів;
- свобода, соціальна справедливість і творчий розвиток, участь громадянина в управлінні державою та громадськими справами;
- соціальне партнерство та громадська солідарність.

На думку В. Жушми, Г. Корнієнко та Т. Курман, принцип законності є найважливішим загальним принципом права, який складає основу всієї правової системи України, в тому числі й аграрного права. Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти через своїх посадових осіб лише в межах наданих їм повноважень відповідно до Конституції та законів України [24].

Принцип законності стверджує, що всі види правової діяльності держави, діяльність громадянського суспільства і поведінка громадян повинні відповідати законам, природним правам і обов'язкам людини. Держава вживає заходів щодо забезпечення чіткого та повного дотримання законності в господарській діяльності сільськогосподарських товаровиробників, а також у регуляторній діяльності державних органів у сфері сільського господарства та агропромислового комплексу України [25].

На законодавчому рівні немає чіткого встановлення галузевих, сільськогосподарських чи окремих принципів, які потребують їх формулювання в науковій літературі. В аграрно-правовій літературі пропонуються різні принципи державної аграрної політики, які наведені в різному порядку.

О. Гафуров вважає, що до спеціальних принципів належать аграрний протекціонізм, пріоритетність соціального розвитку села, зв'язок економічних і соціальних цілей агрохолдингів, вільний вибір сільгоспвиробниками форм власності та напрямів роботи. та економічний розвиток діяльності, рівноправність суб'єктів господарювання села і, крім рівності їх можливостей у доступі до фінансової підтримки з боку держави, невтручання органів виконавчої влади у вибір форм господарювання та господарської діяльності суб'єктів господарювання с. агропромисловий комплекс [26].

За словами В.Уркевича, засади державної аграрної політики у сфері сільського господарства передбачають такі аспекти: пріоритетність розвитку цієї галузі серед інших галузей економіки; невтручання державних органів у виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників; забезпечення рівноправності учасників аграрних відносин; застосування сільськогосподарського протекціонізму; забезпечити продовольчу безпеку країни; сталий та глобальний розвиток сільськогосподарського виробництва та територій; поєднання промислового і територіального розвитку [27].

Одним із шляхів підвищення ефективності державної аграрної політики України В. Корнієнко вважає застосування в аграрному секторі економіки принципів трансформації форм власності, зокрема: рівноправності учасників аграрних відносин; гарантування свободи аграрного підприємництва та можливості вільного вибору форм і напрямів господарської діяльності; демократичний підхід до формування системи управління агропромисловим комплексом; економічна самостійність суб'єктів агропромислового виробництва та відсутність державного втручання у виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників [25].

В. Уркевич слушно зазначає, що принцип пріоритетності розвитку сільського господарства в народному господарстві України також є важливим при визначенні основних напрямів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Для цього використовується складний економіко-правовий механізм регулювання аграрних відносин, який забезпечує сільськогосподарських товаровиробників різноманітними матеріальними ресурсами, необхідними для агропромислового комплексу, соціального розвитку села та отримання фінансової допомоги та державної підтримки [27].

Два аспекти важливості визначення пріоритетів розвитку сільського господарства в Україні включають внутрішню та зовнішню економіку. Проте агропромисловий комплекс країни ще не готовий до повного переходу на ринкові принципи функціонування, існують нерівності у взаємовідносинах сільського господарства та промисловості та необхідний захист вітчизняних виробників від імпоротної продовольчої продукції на внутрішній ринок, що призводить до до вищого рівня державного протекціонізму, ніж в інших країнах з розвинутою ринковою економікою [28].

За словами В.Єрмоленка, основоположними засадами державної аграрної політики України є забезпечення населення та промисловості безпечною та якісною сільськогосподарською сировиною, забезпечення продовольчої безпеки держави, підвищення ефективності державного регулювання аграрного сектору. сектор економіки, інноваційний розвиток сільського господарства, пріоритетність соціального та сталого розвитку села, екологізація сільської економіки, а також аграрний протекціонізм або гарантований захист прав вітчизняного сільгоспвиробника [29].

Крім того, до засад державної аграрної політики України, які можна віднести до засад аграрного права, також належать демократизація системи управління сільським господарством та невторчання органів влади у виробництво та економіку діяльності сільськогосподарських товаровиробників та ін. .

Тому принципи державної політики в аграрній сфері України спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки, підтримку розвитку агропромислового комплексу, підвищення ефективності виробництва та підвищення конкурентоспроможності українських аграрних підприємств на світових ринках. Для досягнення цих цілей держава має використовувати такі інструменти, як дотації та субсидії для розвитку агропромислового комплексу, використання новітніх технологій та забезпечення доступу до фінансових ресурсів і ринків збуту.

Висновки до розділу 1.

Аналізуючи сутність фінансової підтримки аграрного сектору, встановлено, що агросектор є ризиковою галуззю через свою специфіку. Тому використання ефективних фінансових механізмів може допомогти уникнути можливих загроз і ризиків, які можуть виникнути через збиток фінансового потенціалу агропромислового комплексу. Для забезпечення розвитку аграрного сектору економіки необхідна продумана фінансова політика окремого підприємства та держави в цілому, яка сприятиме зближенню економічних інтересів підприємства та держави. Від правильного їх застосування залежить ефективність фінансових механізмів.

Також діє механізм фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі, який зараз діє в Україні. Механізм фінансової підтримки суб'єктів господарювання в аграрному секторі включає низку елементів, які сприяють забезпеченню сталого розвитку підприємницького сектору та підвищенню їх ефективності. Щоб досягти успіху в діяльності в аграрному секторі, необхідно прийняти глобальний підхід до фінансової підтримки бізнесу та використовувати різні інструменти фінансування та підтримки.

В розділі також аналізуються основні інтереси компаній аграрного сектору. Основними показниками інтересів бізнесу в аграрному секторі економіки є збільшення виробництва сільськогосподарської продукції,

підвищення продуктивності праці, стабілізація доходів сільськогосподарських товаровиробників та підвищення рентабельності, покращення фінансового потенціалу та консолідація. позитивні виробничі результати в агропромисловому секторі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

2.1. Стан та тренди розвитку аграрного сектору України

Економіка воєнного часу дуже відрізняється від економіки мирного часу. З цього приводу розпочато обговорення, консультації з провідними експертами та прийняття рішень у нових умовах. У цей період з'явилася невелика кількість публікацій, присвячених аграрному сектору воєнного часу.

Аналізуючи українську економіку, ми чітко бачимо, що вона тісно пов'язана з економікою інших країн, зокрема з країнами Європейського Союзу. Обсяг міжнародної торгівлі з кожним роком зростає (рис. 2.1).

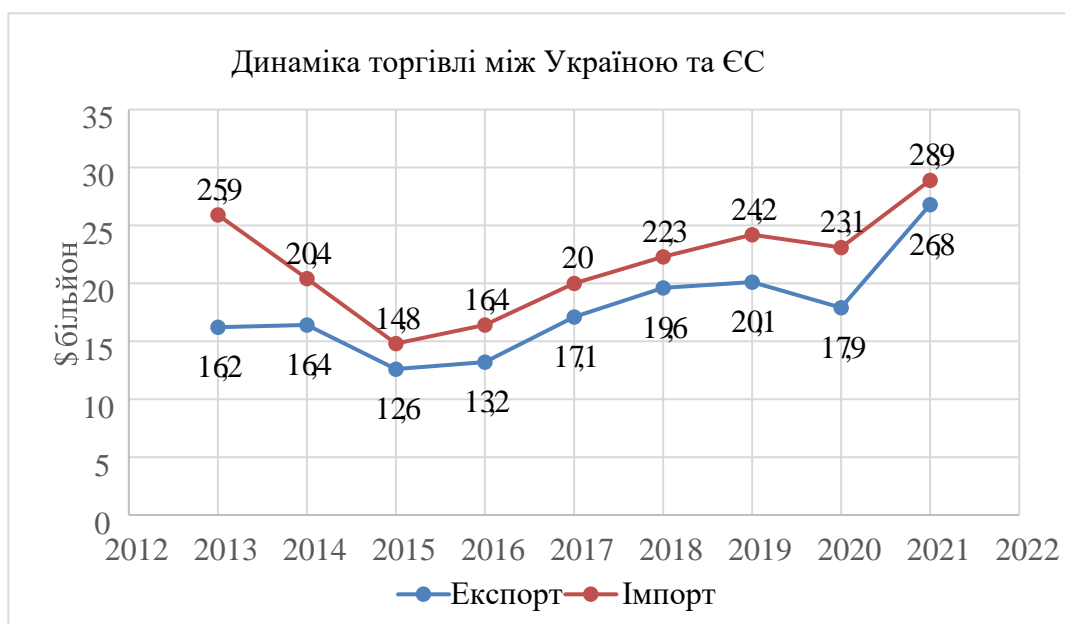

Рис. 2.1. Динаміка торгівлі між Україною та ЄС

Джерело: побудовано автором на основі [30]

Україна – велика аграрна країна, яка експортує значний обсяг сільськогосподарської продукції не лише до країн ЄС, а й до всього світу. Аграрний сектор України є невід'ємною частиною світової економіки. На

малюнку видно, що експорт української агропродукції у 2021 році склав \$27 млрд. США, а у 2022 році – 23,07 млрд дол. США [30].

Найбільш затребуваними на зовнішніх ринках продуктами аграрного сектору є зернові, зернобобові та олійні культури. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, всього в грудні 2022 року з України було експортовано 4,9 млн тон зерна (частка кукурудзи – 63%, пшениці – 34%, ячменю – 3%), або 4% більше ніж у листопаді 2022 року [31].

Експорт олійних культур у грудні минулого року становив 867,6 тис. тон (частка насіння соняшнику – 34%, сої – 29% та ріпаку – 25%), що на 34% менше, ніж у листопаді минулого року. У грудні 2022 року Україна експортувала 468,4 тис. тон рослинної олії (соняшnikової – 94%, соєвої – 5%), що на 9% менше, ніж у листопаді, і 505,7 тис. тон шроту (соняшnikової – 90%), сої. – 10%), або на 48% більше, ніж у листопаді [30].

Таблиця 2.1

Експорт з України зернових, зернобобових (з продуктами їх переробки) та борошна 2023/2024 МР, тис. тон станом на 08.12.2023

	2023/2024 МР		2022/2023 МР	
	Всього	в тому числі: у грудні 2023	Всього станом на 09.12.2023	в тому числі: у грудні станом на 09.12.2023
Зернові та зернобобові, всього	13920	824	18974	1092
пшениця	6103	194	7162	392
ячмінь	897	23	1503	36
жито	0,9	0,0	12,2	0
кукурудза	6785	605	10232	659
Борошно пшеничне, тис. тонн	49,5	1,8	56,6	4,3
Борошно інше, тис. тонн	2,3	0,1	3,2	0,1
Борошно разом, тис. тонн у перерахунку на зерно, тис. тонн	51,8 69,1	1,9 2,5	59,8 79,7	4,4 5,9
Експорт разом (зерно + борошно)	13989	826	19054	1098

Джерело: за даними [31]

За даними Національної служби статистики України, у січні 2023 року експорт товарів становив 3 131,5 млн доларів. США, або 52,1% до січня 2022 року, імпорт – 5042,1 млн доларів, або 81,4%. Від'ємне сальдо становить 1910,6 млн. дол. (у січні 2022 року також було від'ємним – \$186,4 млн). Коефіцієнт покриття експорту та імпорту становив 0,62 (0,97 у січні 2022 року). Зовнішньоторговельні операції здійснювалися з партнерами з 188 країн світу [31].

Причиною значного зниження ділової активності стала не лише окупація російськими військами, а й ситуація, яка виникла пізніше та мала такі наслідки: руйнування потужностей та інфраструктури виробництва, труднощі організації насіннєвого бізнесу, відсутність кормів для тварин, закриття ферм, численні заміновані території в Чернігівській, Луганській, Донецькій, Харківській, Херсонській, Запорізькій та Київській областях, порушення логістичних процесів через блокування шляхів експорту сільськогосподарської продукції (особливо портів), руйнування транспортної інфраструктури. а також порушення/десинхронізацію національних і міжнародних логістичних ланцюгів.

Крім того, на економіці вплинуло також зменшення обсягу внутрішнього ринку та зниження купівельної спроможності більшості українців. Дефіцит споживання м'ясних і молочних продуктів, що спостерігався ще до війни і значно посилювався під час неї, зріс. Недостатні ресурси, такі як паливо, корми для тварин, деякі добрива та засоби захисту рослин, проблеми з матеріально-технічним забезпеченням і зростання цін на засоби виробництва також ускладнили ситуацію.

Виникли проблеми у сфері зайнятості, такі як збільшення внутрішньої та зовнішньої міграції, зростання безробіття та зростання психологічних проблем персоналу, пов'язаних із постійним стресом та хвилюванням.

До цього слід додати крадіжки української сільськогосподарської техніки та продукції, зокрема зернових (понад 600 тис. тонн), олії, овочів і фруктів. За даними Київської школи економіки, український агросектор зазнав прямих

збитків на суму 4,3 мільярда доларів. за три місяці війни, а непрямі втрати оцінюються в 23,3 млрд дол. США [32].

Ці проблеми призвели до зростання цін на сільськогосподарську продукцію, і, за даними Мінагрополітики, наступного року врожай може знизитися на 40% через вторгнення Росії, яке вже призвело до втрат 25%. ріллі в Україні.

За прогнозами УКАБ, врожайність зернових може бути отримана у 2023 році (табл. 2.2) [33].

Таблиця 2.2

Прогноз урожайності сільськогосподарських культур у 2023 році

Культура	Урожай 2022 р., млн. т	Прогноз 2023 р., млн. т	Відносна зміна до попереднього періоду
Пшениця	20,5	16,6	-3,9
Кукурудза	25,6	21,7	-3,9
Ячмінь	5,6	4,8	-0,8
Інші зернові культури	1,2	1	-0,2
Всього зернових	46,6	44,3	-2,3
Соняшник	10,5	12	1,5
Соя	3,7	4	0,3
Ріпак	3,2	3	-0,2

Джерело: складено автором за даними [31]

Згідно з цими прогнозами, всі культури в українському АПК очікує зниження врожайності, і, за прогнозами експертів, у 2023 році Україна отримає на 37% менше врожаю, ніж у 2022 році, і на 60% менше, ніж у 2021 році.

Крім того, доступність потужностей для зберігання врожаю в Україні обмежена через військові дії, що може призвести до мобільного зберігання та транспортування продукції на експорт.

Також суттєво ускладнює ситуацію знищення російськими військами великих сільськогосподарських об'єктів. У зв'язку з цим аграрний сектор потребує підтримки з боку держави та іноземних фондів, організацій і держав.

Якщо війна триватиме, наслідки для аграрного сектору будуть негативними та ще серйознішими.

Усвідомлюючи важливість підтримки агросектору, український уряд започаткував низку програм підтримки сільгоспвиробників [34].

Податки:

1) Компанії з оборотом до 10 млрд грн. платитимуть лише 2% від обороту (ПДВ і податок на прибуток знімаються).

2) ФОПи 1 та 2 групи платять податки як хочуть. Виплата державою ЄСВ мобілізованим (ФОП 2-3 групи та компанії).

3) Акцизи на нафтопродукти будуть скасовані, а відповідний ПДВ зменшено з 20% до 7%.

4) У районах бойових дій буде скасовано податок на майно та екологічний податок.

Фінансова сфера:

1) Будь-який бізнес може взяти кредит під 0%. За даними Мінагрополітики, з початку бойових дій сільгоспвиробникам надано кредитів на 19,32 млрд грн.

2) Збільшено максимальну суму кредиту до 60 млн грн.

3) Усі банківські відсотки сплачує держава.

4) Обмеження кредиту, пов'язані з бізнес-планом, роботами тощо. буде видалено.

5) Після закінчення воєнного стану кредитна ставка не перевищуватиме 5%.

6) Нові програми дотацій: на підтримку розвитку переробних підприємств (у тому числі на переробку сільгосппродукції), програма на створення садів і теплиць (загальний бюджет – 7 млрд грн), на підтримку переселенців всередині країни тощо.

Дерегуляція:

1) Знято будь-який торговельний контроль, крім контролю над цінами на соціально важливі товари.

2) Запроваджено декларативну систему ведення бізнесу: після подачі документів через портал Дія можна відразу приступати до роботи.

3) Спрощена митна робота: принцип декларативності. Без митного контролю. Без урахування митних платежів (акцизи, ПДВ, ввізне мито). Ці правила також застосовуються до ввезення всіх транспортних засобів.

Воєнні дії на території України створили нові умови для функціонування економіки країни, зокрема аграрного сектору. Ці виклики вимагають нових підходів до сільського господарства, швидкої адаптації та трансформації діяльності, орієнтованої на виживання.

Через ситуацію, що склалася, російсько-українська війна триватиме ще деякий час. Однак тепер слід усвідомлювати, що після війни сільське господарство очікує бум і зростання.

Людський капітал є ключовим фактором розвитку аграрного сектору, і для його розвитку необхідні:

- 1) створення комфортних умов для працівників аграрного сектору;
- 2) підвищення рівня освіти та аграрної науки, підтримка аграрних професій, підвищення кваліфікації працівників, у тому числі цифрових навичок; підтримка досліджень в аграрному секторі; розвиток інновацій в аграрному секторі;
- 3) створення стійких секторів у регіонах, розвиток малого та середнього бізнесу;
- 4) інтеграція з конкурентоспроможною продукцією на світових ринках, зокрема в ЄС;
- 5) адаптація до зміни клімату та розвиток сталого та екологічного сільського господарства;
- 6) технологічний розвиток та цифровізація агросектору;
- 7) на фоні глобальних змін в аграрному секторі розвиваються декілька коротко- та середньострокових воєнних та післявоєнних мікротрендів. Деякі з них мають шанс закріпитися і змінити обличчя українського аграрного комплексу;

8) модифікація структури виробництва з акцентом на високорентабельні нішеві культури. До війни 57% врожаю України становили три основні експортні культури: пшениця, кукурудза та соняшник. Блокада порту виявила небезпеку великомасштабного експорту сировини, а також переваги вирощування високорентабельних спеціальних культур (таких як нут, горох, ягоди, гірчиця та трави). лікарські), для яких логістика нестабільна.

Дефіцит робочої сили та потреба в перекваліфікації. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації (FAO), понад 150 мільйонів сільськогосподарських працівників безпосередньо постраждали від бойових дій або були змушені переїхати. Відсутність робочої сили призводить до збільшення навантаження на жінок через вимушене переміщення населення та призов чоловіків до збройних сил. Дефіцит можна скоротити за рахунок вдосконалення агротехніки, але післявоєнні інвестиції в цю сферу не очікуються значними. У довгостроковій перспективі економічно ефективніше буде підвищення кваліфікації та атестація працівників [35]. Кількість зайнятих в аграрному секторі протягом 2015-2021 рр. мала тенденцію до зменшення, головним чином через міграцію населення, низьку заробітну плату, а також модернізацію виробництва як у сільському господарстві, так і в переробній промисловості (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Чисельність зайнятих в аграрному секторі України, тис. осіб

Показник	2018	2019	2020	2021	Відхилення +/-
Усього	16360,9	16578,3	15915,3	15610,0	-750,90
Сільське, лісове, рибне господарство	2937,6	3010,4	2721,2	2692,7	-244,90
Промисловість	2426,0	2461,5	2358,6	2313,2	-112,80
у т.ч. виробництво харчових продуктів					
У відсотках до загального підсумку					
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	X
Сільське, лісове, рибне господарство	17,96	18,16	17,10	17,25	-0,71
Промисловість	14,83	14,85	14,82	14,82	-0,01

Джерело: складено за даними [31]

Забезпечення сталості продовольчих систем громадян шляхом підтримки створення замкнутого ланцюга постачання матеріальних ресурсів (сільськогосподарської техніки, добрив, засобів захисту рослин) в межах громади та створення власної ринкової інфраструктури для виробництва, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції. . продуктів і продуктів харчування [36].

Однак ці зміни також відкривають нові можливості для сільського господарства, які необхідно використати. Наприклад, на ринку сільськогосподарської продукції виникли нові потреби, такі як забезпечення Збройних сил України пиріжками та закусками, зміна структури споживання під час війни, регіональні зміни та проблема імпорту. Це відкриває нові можливості для сільгоспвиробників, які мають не лише виробити стратегію виживання, а й використати ці можливості.

2.2. Аналіз фінансової безпеки суб'єктів господарювання в аграрному секторі

Зараз більшість проблем, з якими стикаються сільськогосподарські підприємства, пов'язані з військовими діями Росії проти України, і ці проблеми відображаються на діяльності підприємств аграрного сектору економіки. З огляду на те, що 68,5% землі України використовується для сільського господарства, сільськогосподарська діяльність формує «кістяк» як післявоєнної реконструкції країни, так і її забезпечення продовольством і ресурсами під час конфлікту.

Потреба в залученні інвестицій для функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств стає все більш актуальною у зв'язку з руйнацією структури та інфраструктури аграрного сектору, яка потребує відновлення та реконструкції. Головною перешкодою на цьому шляху є високий рівень невизначеності, пов'язаний з війною, який не дозволяє інвесторам

інвестувати в Україну, що, у свою чергу, посилює існуючі проблеми в аграрному секторі. У цих умовах створюється ефект «замкнутого кола», який необхідно розірвати для поживлення інвестицій та прискорення повоєнної відбудови нашої держави.

Виробництво сільськогосподарської та продовольчої сировини (рослинництва та тваринництва), а також її заготівля, зберігання, переробка та реалізація є операціями, які здійснюють суб'єкти господарювання аграрного сектору. Традиційними факторами виробництва України завжди були земля і праця, які становили наріжний камінь історико-економічного становлення держави, формування та розвитку нації.

Аграрний сектор відіграє важливу роль для економічного добробуту держави, він має збільшувати ВВП, створювати нові робочі місця, робити значний внесок у державний бюджет, покращувати позиції країни за кордоном та сприяти її зростанню.

SWOT-аналіз є одним із найпоширеніших методів оцінки фінансової стійкості бізнесу. Такий підхід дає змогу проаналізувати переваги та недоліки, можливості та загрози, пов'язані з діяльністю компаній (табл. 2.4).

Відповідно до SWOT-аналізу, компанії мають значні можливості для подальшого розвитку та розширення сільськогосподарського виробництва. Наприклад, вдалося успішно використати наявні родючі чорноземи, зберегти їх перспективність і бути близькими до каналів збуту на ринку продукції.

Незважаючи на успіх сільськогосподарського виробництва, слабкими місцями галузі є кілька проблем. Ці проблеми включають зростання рівня інфляції, використання застарілого обладнання, високі виробничі витрати та витрати, а також нестабільну прибутковість.

Загрози, які стоять перед галуззю, пов'язані з нестабільністю фінансово-економічної ситуації в країні, подорожчанням ресурсів, призначених для виробництва, ризиком втрати елеваторних потужностей і обладнання внаслідок постійних ракетних обстрілів тощо.

SWOT - аналіз аграрного сектору України

Сильні сторони (strengths):	Слабкі сторони (weaknesses):
1. Сприятливі природні умови, наявність родючих чорноземів.	1. Зростання темпів інфляції.
2. Високий та стабільний попит на сільськогосподарську продукцію.	2. Висока собівартість та витрати сільськогосподарського виробництва.
3. Постійні канали реалізації.	3. Велика кількість застарілого устаткування.
4. Близькість до каналів збуту.	4. Нестійка врожайність.
5. Сегментація ринку	5. Велика енерго- та матеріаломісткість виробництва.
Можливості (opportunities):	Загрози (threats):
1. Підвищення політичної підтримки сільськогосподарських виробників.	1. Низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних компаній на світовому ринку.
2. Збільшення рівня інноваційної діяльності.	2. Недосконала податкова система та зміни у системі електронного адміністрування ПДВ для сільськогосподарського бізнесу.
3. Підвищення професійності кадрів.	3. Нестабільність фінансово-економічної ситуації в державі.
4. Можливість залучення іноземних інвестицій.	4. Зростання цін на насіння, добрива, ЗЗР, палива тощо.
5. Заходи, щодо покращення стану земель (розпушення, меліорація, тощо)	5. Ризик витрат елеваторних потужностей через військові атаки.

Джерело: складено автором на основі [37- 40]

Важливо розуміти наявні сильні та слабкі сторони, а також загрози, щоб визначити можливості розвитку та запровадити ефективну систему стратегічного управління підприємством. Грамотне управління безпекою є необхідним, особливо в умовах воєнного стану, оскільки дозволить своєчасно приймати рішення щодо стратегії розвитку та реалізації дій, які зменшать негативний вплив факторів ризику, навіть трансформують його в нові можливості.

Крім того, не менш важливим є аналіз даних річних звітів про аграрний сектор економіки. У результаті, за даними Національної служби статистики України [31], у 2021 році частка сільського, лісового та рибного господарства у ВВП досягла рекордного рівня – 10,6% (натомість у 2020 та 2019 роках цей відсоток становив 9,3%). (на 3,0% менше), це також пов'язано з тим, що господарства всіх типів минулого року виробили більше сільськогосподарської

продукції (на 16,4% більше, ніж у попередньому році). Доходи сільськогосподарських підприємств мають значну тенденцію до зростання, згідно з довоєнними прогнозами на 2022-2023 роки з урахуванням статистики попередніх років та за інших рівних умов (рис. 2.2). Про це свідчить високий коефіцієнт апроксимації ($R^2 = 0,922$).

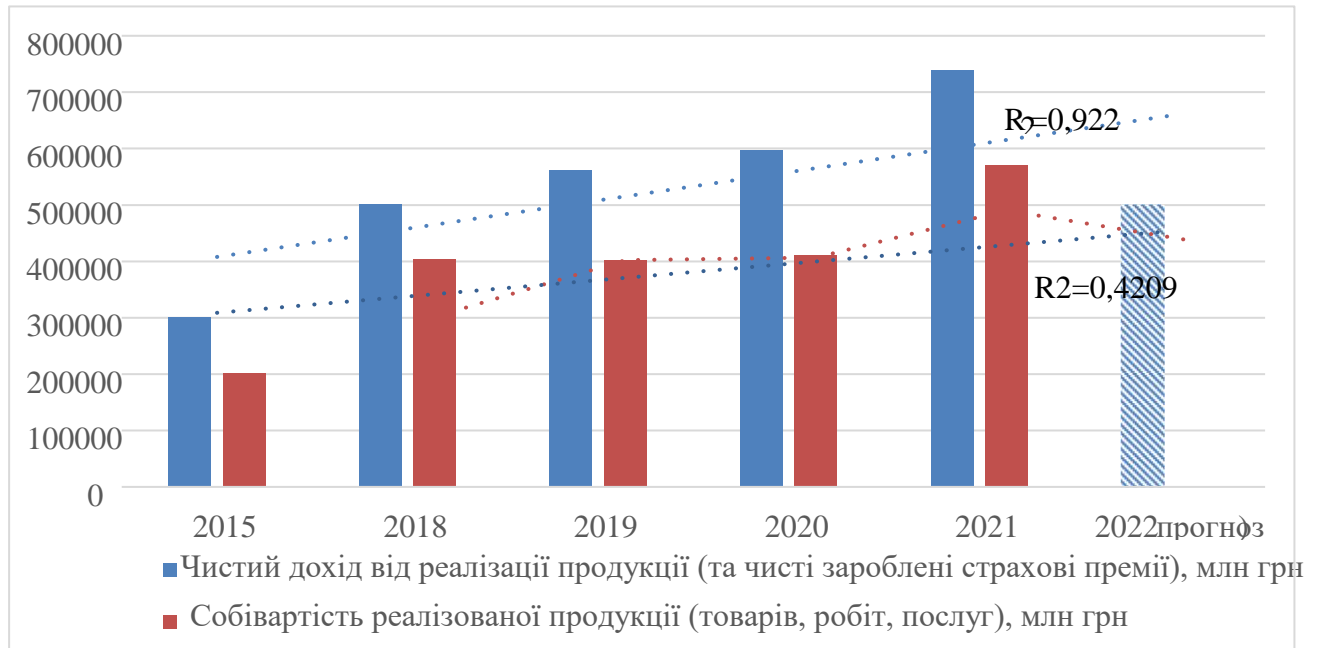

Рис. 2.2. Динаміка зміни виручки від реалізації та собівартості реалізованої продукції сільського, лісового та рибного господарства

Джерело: побудовано автором на основі [31, 41]

Натомість заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» стверджує, що з початку масштабного вторгнення прямі збитки сільськогосподарській інфраструктурі та її активам уже перевищили 6 мільярдів доларів. Крім того, очікується, що у 2023 році війна завдасть додаткових економічних збитків сільськогосподарському сектору на загальну суму приблизно 22 мільярди доларів. Прибутки від сільського господарства та суміжних галузей можуть впасти на 10-30% [41].

Сільськогосподарський сектор залежить від багатьох міжнародних, політичних, економічних та інших змінних. Крім того, суттєво знизився індекс капітальних інвестицій (у 2019 році – до 54,6% порівняно з 2020 роком) та

суттєво зменшилась орендна діяльність сільськогосподарських підприємств у 2019-2020 роках (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Основні показники діяльності компаній аграрного сектору (2018-2022)

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Рівень рентабельності усієї діяльності аграрних підприємств, %	14,2	16,6	13,9	36,4	34,5
Індекс с/г продукції підприємств (у % до попереднього року, у постійних цінах)	112,0	102,7	88,0	122,3	100,9
Сукупний індекс витрат на виробництво с/г продукції (у % до попереднього року, у фактичних цінах)	114,0	99,4	100,6	140,9	100,4
Індекс с/г продукції реалізованої підприємствами (у % до попереднього року)	109,3	92,4	119,2	136,0	106,1
Індекс інфляції (у % до попереднього року)	109,8	104,1	105,0	110,0	103,1
Індекс капітальних інвестицій* (у % до попереднього року)	108,4	90,4	54,6	123,5	110,0
*для: "Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг"					

Джерело: складено автором за даними [31]

Ці результати, в тому числі, є результатом пандемії COVID-19, і лише у 2021 році відбувся короткий «стрибок» у бік покращень. Високий рівень індексу сільськогосподарської продукції (табл. 2.5), зібраної сільськогосподарськими підприємствами, який становив 122,3% (порівняно з 2020 р. значення індексу становило 88, у 2019 р. – 102,7), що спостерігається на рекордних врожаях 2019 р. 2019 р. зернових та інших культур, які, зокрема, спричинили рекордне значення обороту та чистого прибутку у 2021 р. (табл. 2.5). В останні роки хороша тенденція спостерігається і в сфері ціноутворення. Так, у 2021 році індекс цін на реалізовану підприємствами сільськогосподарську продукцію зростав на 136% швидше за попередній рік (у 2020 році – на 119,2%, у 2019 році – на 92,4%), перевищивши значення індексу інфляції (110%). та надати

можливість збільшити реальні доходи аграрного бізнесу. При цьому створено резерв для майбутніх інвестиційних витрат в агросекторі, модернізації обладнання та впровадження передових технологій.

Натомість прибуток, отриманий агробізнесами у 2021 році, фактично використовувався як «резерв врожаю» та на весняний посів (там, де це було можливо, оскільки посівні площі розширилися після закінчення бойових дій). На територіях, де це було можливо, після бойових дій посівні площі було скорочено на 21% [42]. У першій половині 2022 року, коли ринок сільськогосподарської продукції був практично «заморожений».

На рис. 2.2 також показано, як очікується, що до 2023 року доходи від сільського господарства та суміжних галузей впадуть нижче рівня 2019. На це є кілька причин, але всі вони пов'язані з військовою агресією. Внаслідок окупації регіонів (Запорізької, Херсонської, Луганської, Донецької областей та АР Крим) було знищено або заміновано сільськогосподарську техніку та посівні площі, що призвело до загибелі врожаю та унеможливило культуру сільськогосподарських культур. Також окупанти викрали всю наявну сільськогосподарську продукцію.

Реабілітація експортного ланцюга постачання є важливою, оскільки виробництво все ще перевищувало внутрішній попит у 2022 році. Понад 90% українського експорту врожаю проходили через порти Азова та Чорного моря до російського військового втручання. Ці порти довгий час були недоступні через війну, а деякі залишаються недоступними через короткий російський контроль. Автомобільні, залізничні та річкові порти, які становлять інші експортні маршрути, не в змозі вмістити обсяги морських терміналів. У результаті, за загальноприйнятими оцінками промисловості, лише 20% від нормального обсягу було експортовано протягом першої половини війни [43].

Знаючи, що проблема виходить за рамки проблеми недостатніх складських приміщень, важливо забезпечити відповідні умови для зберігання сільськогосподарської продукції, яка часто псується через наявність шкідників, надмірної вологості тощо, що робить її абсолютно непридатною для подальшої

реалізації або лише частково придатною. Це призводить до значних збитків сільгоспвиробників і потім пояснюється закупівельними цінами посередників.

З часом усе пішло на краще. Так, у березні 2022 року сухопутний обсяг товарів, вивезених за кордон, становив лише 350 тис. тонн, а до липня зріс до 3 млн тонн [43]. За підтримки ООН 22 липня 2022 року було досягнуто домовленості, яка дозволяє українським чорноморським портам експортувати зерно, що сприятиме зростанню аграрного сектору країни.

Крім того, країни-партнери допомагають Україні, забезпечуючи зберігання сільськогосподарських культур. Зокрема, у вересні 2022 року за підтримки урядів Канади, Японії та австралійської благодійної організації Munderoo Foundation стартувала Програма допомоги аграріям у тимчасових зернових складах, яка передбачає компенсацію за брак зернових складів для підтримки глобальної продовольчої безпеки.

У рамках цієї ініціативи українським аграріям планувалося безкоштовно надати 30 700 мішків зерна ємністю 200 тон кожен. У цих рукавах зазвичай можна зберігати близько 30% урожаю країни. Підтримка включала надання інструментів для завантаження та розвантаження зернового обладнання. Станом на початок січня 2023 року вже отримано понад 87% усіх сільськогосподарських пакетів [44].

На українській землі тривають активні бойові дії. Окрім можливості нового військового вторгнення через північні кордони, на сході та півдні країни нині найскладніші умови. Одним із ключових завдань сучасної економіки є інвестиційна привабливість, адже в нинішніх складних умовах для відновлення та повноцінного функціонування вітчизняних підприємств необхідне залучення інвестицій, у тому числі іноземних.

У результаті до багатьох перешкод для розвитку сільськогосподарських підприємств у мирний час, особливо тих, що викликані характером промисловості, тепер додаються небезпеки, пов'язані з війною. Війна згубно впливає на покращення бізнес-клімату для економіки загалом і аграрного сектору зокрема, що має бути основним завданням нашої держави під час

підготовки до повоєнного відновлення. Держави могли б допомогти фермерам, використовуючи існуючі ресурси (податкові пільги, позики під низькі відсотки тощо) та залучаючи нові (наприклад, цифровізація економіки та токенизація активів).

Враховуючи вищезазначене, необхідним є поглиблене дослідження факторів негативного впливу на діяльність аграріїв, їх «слабких місць» та виявлення потенційних резервів післявоєнного відновлення підприємств аграрного сектору, в тому числі до удосконалення інституційних механізмів, Є перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Не менш важливо оцінити інвестиційну привабливість аграрного сектору в сучасних умовах. Крім того, у роботі буде проведено аналіз інвестиційної привабливості та визначено основні фактори, що впливають на стан інвестиційного клімату в Україні.

2.3. Оцінка інвестиційної привабливості аграрного сектору України

Інвестиція – це економічна операція, яка передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, соціальних прав і цінних паперів в обмін на кошти або товари [45].

Сьогодні інвестиційна привабливість є дуже важливим поняттям в економіці, яке можна застосувати до будь-якої галузі, а не лише до окремих проектів чи компаній. Висока інвестиційна привабливість сектору є ключовим фактором його конкурентоспроможності та гарантує стабільне економічне зростання високими темпами.

В Україні війна стала новим фактором, який суттєво вплинув на рівень ділової активності та інвестиційний клімат. За останні півроку керівники інвестиційних компаній стали менш позитивно оцінювати інвестиційне середовище в Україні.

Зокрема, частка тих, хто вважає ситуацію вкрай несприятливою, зросла з 5% до 53%, а 34% вважають її досить несприятливою. Лише 4% керівників вважають інвестиційний клімат сприятливим і 9% вважають його нейтральним.

Найбільш позитивні оцінки бізнес-середовища отримали представники юридичного та консалтингового секторів, а також компанії, що працюють у сфері швидкого споживання.

На другому місці у списку негативних факторів, що впливають на інвестиційний клімат в Україні, – корупція, на третьому – слабкість судової системи. Але очолює цей список військова агресія проти України. Представники бізнесу також називають проблеми неформальної економіки, пошкоджені товари, трудову міграцію, валютні обмеження, високі ціни на енергоносії, неефективну податкову систему, часті зміни законодавства та нечітку процедуру мобілізації.

Серед позитивних змін бізнесмени відзначили надання Україні статусу країни-кандидата до Європейського Союзу, скасування мит і квот на український експорт і «безвізовий режим» з країнами Євросоюзу.

Протягом останнього півріччя 2022 року інвестиційний клімат значно погіршився, на що вказали 79% інвесторів, хоча 17% вважають, що ситуація майже не змінилася. Проте на наступні півроку прогноз дещо покращився: лише 38% очікують подальшого погіршення, тоді як 36% вважають, що ситуація залишиться незмінною, а 26% очікують покращення до кінця року.

Коментуючи результати дослідження Європейської бізнес асоціації, виконавчий директор Європейської бізнес асоціації Анна Дерев'янка зазначила, що стан інвестиційного клімату до 2012-2013 років відкидається, навіть до початку будь-якої військової операції: «– І це, як на мене, непоганий результат, враховуючи, що в країні йде повномасштабна війна. Це є свідченням стабільності української економіки та мужності нашого народу, а також того, що реформи та позитивні зміни останніх восьми років дали нам певний простір для маневру» [46].

Незважаючи на те, що в Україні триває війна, 91% компаній, прийнятих до Європейського банку реконструкції та розвитку, продовжать свою діяльність на українському ринку, а 55% з них навіть планують інвестувати в Україну, незважаючи на війну. повинні бути посилення, якщо є певні статистичні дані або проведені дослідження, які відображають результат.

Особливу увагу інвестори приділяють аграрному сектору, де чіткий механізм інвестування забезпечує можливості для сталого розвитку галузі та впровадження інновацій. Це дозволяє постійно проводити технічне, технологічне та організаційне оновлення сільськогосподарської виробничої бази, що підвищує конкурентоспроможність продукції та самого виробника.

Очевидно, що для досягнення динамічного розвитку та ефективного функціонування аграрний сектор потребує виваженої інвестиційної політики та механізмів науково-технічного розвитку.

Активізувати інвестиційну діяльність в агропромисловому виробництві можна за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів або залучення іноземного капіталу.

Однак сільське господарство є складною та ризикованою галуззю, що робить її непривабливою для іноземних інвесторів. Тому сприятливий інвестиційний клімат необхідний для мобілізації внутрішніх ресурсів та їх ефективного інвестування в агропромислове виробництво.

У табл. 2.6 наведено аналіз та динаміку капітальних інвестицій в економіку України та визначено рівень інвестиційної активності в сільському господарстві.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що з 2015 року спостерігається позитивна динаміка капітальних інвестицій в економіку України в цілому, оскільки майже кожен наступний рік спостерігається досить різке зростання інвестицій. Але, на жаль, частка капітальних інвестицій у сільське господарство з кожним роком зменшується, особливо у 2020 році порівняно з 2019 роком.

Таблиця 2.6

Динаміка капітальних інвестицій в економіку України за період 2015-2022 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	273116	359216	448462	578727	584449	419845	528800	530000
Темп приросту інвестицій в економіку, %	51,25	31,52	24,84	29,05	20,99	-28,16	25,95	17,7
Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн	29309,8	49660,1	63400,7	65059,5	55254,1	39063,1	48828,9	218188,3
Питома вага інвестицій у сільське господарство, %	10,6	13,8	14	11,3	9,4	9,9	10,8	10,0
Темп приросту інвестицій у сільське господарство, %	76,67	30,19	1,45	-19,29	-16,81	5,32	9,09	9,2

Джерело: складено за даними [47]

Аграрна інвестиційна активність в країні знижується через багато факторів, серед яких нестабільна макроекономічна та політична ситуація, початок світової економічної кризи, обмеження купівельної спроможності населення, девальвація національної валюти та низька ефективність аграрного сектора. Незважаючи на високий потенціал розвитку та значну потенційну інвестиційну привабливість, на сучасному рівні інвестиції складають близько 10% від загального обсягу капітальних вкладень і є досить незначними.

До основних факторів, що негативно впливають на діяльність іноземних та вітчизняних інвесторів в аграрному секторі України, належать: нестабільність та невизначеність законодавства в аграрному секторі, особливо щодо власності на природні ресурси; девальвація національної валюти; низька платоспроможність населення та державних підприємств; високі кредитні ставки; недосконалі

податкова система, яка часто змінюється; відсутність ефективних ринкових механізмів регулювання цінових відносин між суб'єктами аграрного ринку; зменшення прибутків вітчизняних виробників через щорічне збільшення імпорту сільськогосподарської продукції в Україну; незавершеність інституційних перетворень у сільському господарстві; низький рівень захисту інвестицій та прав інвесторів; недостатня державна підтримка сільського господарства.

Важливість інвестицій у розвиток сільського господарства, особливо дрібних фермерів і малого бізнесу, як засобу подолання бідності, ґрунтується на численних дослідженнях і практичних прикладах з різних країн світу. Інвестиції можуть сприяти підвищенню продуктивності виробництва, розширенню місцевих і регіональних ринків, підвищенню стабільності виробничих систем і забезпеченню продовольчої безпеки [18].

Успішна реалізація інвестиційних проектів в аграрному секторі потребує певних умов, таких як децентралізація інвестиційного процесу, збільшення частки власних коштів підприємства в загальному обсязі капітальних вкладень, посилення ролі амортизаційних відрахувань як джерела фінансування, підвищення рівня власних коштів підприємства в аграрному секторі. охоплення інноваційним процесом всього технологічного ланцюга аграрного сектора та посилення державного контролю за цільовим використанням бюджетних коштів держави.

ФАО вважає, що для успішної інвестиційної діяльності в аграрному секторі також важливо враховувати сезонні та регіональні особливості сільського господарства, проводити ретельний аналіз інвестиційних ризиків і застосовувати методи покриття або запобігання їх виникненню. Розвиток практики страхування та гарантування інвестиційних проектів також може допомогти залучити більше інвестицій в аграрний сектор.

Дійсно, малий бізнес може стати повноправним гравцем у реалізації концепції імпортозаміщення та нарощуванні експорту продукції з високою доданою вартістю. Однак для цього необхідно створити сприятливе інституційне середовище, яке б дозволило малому бізнесу розвиватися та бути

конкурентоспроможним на міжнародному ринку. Одним із шляхів досягнення цього є створення ефективної системи державної підтримки малого підприємництва.

Зокрема, в аграрному секторі інституційне середовище може бути складним через наявність різноманітних перешкод, таких як бюрократія, відсутність доступу до кредитів, недостатнє фінансування досліджень та інновацій. Це може обмежити розвиток малого підприємництва та створити перепони, які не дозволяють національній економіці вийти на новий етап розвитку.

Тому вдосконалення державної підтримки малого бізнесу в агропромисловому секторі є необхідністю для забезпечення сталості розвитку цієї галузі та сприяння малому бізнесу конкурувати з більшими гравцями ринку. Це може сприяти підвищенню якості життя та зайнятості населення, а також розвитку економіки в цілому.

Підтримка розвитку малого аграрного бізнесу на державному рівні є необхідною умовою для розвитку національного аграрного сектору, формування інноваційних харчових ланцюгів та підвищення якості продуктів харчування для населення, що безпосередньо впливає на здоров'я населення. нації та демографічної ситуації в країні [18].

Для забезпечення довгострокової продовольчої безпеки необхідно здійснювати злагоджені, комплексні та скоординовані дії з боку державних та ринкових інститутів економіки. Заходи підтримки мають не лише відповідати нагальним потребам малого бізнесу в аграрному секторі, а й враховувати віддалені наслідки їх впровадження. Вони мають бути спрямовані на гарантування доступу малих підприємств до засобів виробництва, інвестицій, інфраструктури, ринків збуту тощо [18].

Залучення інвестицій є необхідною умовою для відновлення сільського господарства та його подальшого розвитку. Наразі всі галузі аграрного сектору потребують інвестицій, включаючи сільське господарство, промисловість, капітальне виробництво та житлове будівництво. Тому створення умов для залучення інвестицій має стати ключовим елементом аграрної політики держави.

Однак це можливо лише за умови систематичного, регулярного та комплексного застосування зазначених факторів і методів [48].

Слід зазначити, що Україна відома в усьому світі своєю спеціалізацією на вирощуванні сільськогосподарських культур і має значний фізичний потенціал у цій сфері: має значну територію (33,3 млн. га землі та 7,5 млн. га пасовищ) з родючими землями (близько 40% світових запасів чорнозему); її географічне розташування поблизу основних експортних ринків у країнах ЄС, Близькому Сході, Північній Африці та інших регіонах світу також є важливим. Слід зазначити, що мало яка країна може похвалитися сільськогосподарськими угіддями такої якості та кількості на одну людину.

Україна має найбільший у світі потенціал для виробництва та експорту зерна, цукру, продукції тваринництва та олійних культур, що дозволяє їй займати лідируючі позиції на світовому ринку органічної сільськогосподарської продукції. За даними ООН, українські землі, якщо їх ефективно обробляти, могли б забезпечити продовольством 100 мільйонів людей.

Аграрний сектор України має велике значення для глобальної продовольчої безпеки, особливо для країн, які залежать від експорту українського зерна, таких як Єгипет.

Україна займає значну частку в імпорті Китаєм пшеничного борошна, кукурудзи та соняшникової олії. Проте сільськогосподарський експорт України, який сильно залежить від морського транспорту, зазнав значної шкоди через блокаду Росією портів у Чорному та Азовському морях. Зараз, коли залізничний транспорт є єдиним життєздатним варіантом, потенційний обсяг експорту впав до відносно низького рівня, хоча інвестиції в транспортну інфраструктуру могли б допомогти збільшити цей обсяг.

Українське сільське господарство стало жертвою російської агресії, адже конфлікти часто відбуваються на полях і фермах. Це призвело до масових проблем із забрудненням ґрунту пилом, саморобними вибуховими пристроями та розливами палива. Проте найбільшу загрозу для сільського господарства України становлять міни, які залишилися після бойових дій.

За останніми даними, близько 13% території України було заблоковано мінами. Російські військові використовують системи мінування «Земледіле», які становлять серйозну загрозу для фермерів та їх техніки, оскільки призначені для швидкого мінування великих площ. Це має глобальні наслідки для продовольчої безпеки, оскільки постраждали регіони важливі для сільського господарства країни.

У 2021 році нині окуповані східні та південні регіони виробили 38% пшениці, 34% кукурудзи, 43% ячменю та 49% насіння соняшнику. Існує загроза тривалої війни в Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, які виробляють 23% пшениці, 3% кукурудзи, 21% ячменю та соняшнику.

Російські мародери викрадають українську сільгосптехніку та відправляють її до Росії, а на тимчасово окупованих територіях часто знищують худобу. Це може значно ускладнити відбудову господарств у постраждалих після війни регіонах. Злочини, пов'язані з військовими діями, негативно впливають на аграрний сектор економіки та його інвестиційну привабливість.

Дійсно, привабливість аграрного сектору для інвестицій може бути значною мірою скомпрометована різними факторами. Враховуючи складні виклики, які стоять перед Україною, важливо вжити додаткових заходів для залучення інвестицій в аграрний сектор.

Одним із таких заходів може стати покращення інфраструктури, зокрема логістики. Це дозволяє підвищити ефективність транспортування сільськогосподарської продукції та знизити транспортні витрати.

Також важливо розвивати високотехнологічні галузі аграрного сектора, такі як розробка та виробництво нових сортів насіння, виробництво агрохімікатів тощо. Це може сприяти забезпеченню вищої якості та кількості сільськогосподарської продукції, що робить її більш привабливою інвесторам.

Крім того, важливо знизити рівень корупції та вдосконалити податкову систему. Це може знизити ризики для інвесторів і підвищити їхню довіру до аграрного сектора.

Нарешті, це може бути корисним для підвищення обізнаності інвесторів про можливості та перспективи аграрного сектора в Україні. Це може допомогти залучити нових інвесторів і підтримати існуючих, що, в свою чергу, може сприяти розвитку цієї галузі.

Кожен інвестор, український чи іноземний, прагне знайти сектори, які не лише забезпечують високу додану вартість, а й мають потенціал для конкуренції на світовому ринку. Для цього український уряд визначив 10 галузей з найбільшим інвестиційним потенціалом, серед яких агропромисловий комплекс посідає п'яте місце з інвестиційним потенціалом у 34 мільярди доларів. Прагнучи залучити інвестиції, український уряд активно сприяє розвитку переробних потужностей, розширенню виробництва м'яса, молока та молочних продуктів, а також розвитку садівництва та інших галузей з високою доданою вартістю.

Україна визнана однією з найперспективніших країн для інвестицій у Східній Європі завдяки своєму географічному та економічному значенню, а також розвиненій інфраструктурі. Інвестори можуть знайти в Україні велику кількість інвестиційних можливостей у різних сферах, таких як інформаційні технології, логістика, туризм, обробна промисловість та багато інших.

Створення платформи Advantage Ukraine є важливим кроком у залученні іноземних інвестицій в українську економіку. Ця платформа дозволяє інвесторам легко знайти необхідну інформацію та оцінити інвестиційний потенціал України. Завдяки цьому інвестори можуть бути впевнені, що їхні інвестиції не лише приносять прибуток, а й сприяють розвитку української економіки.

Використання новітніх технологій та створення таких електронних майданчиків є ключовими факторами, які сприяють розвитку сучасної економіки. Україна продовжує робити значні кроки для залучення іноземних інвестицій та розвитку економіки країни в цілому.

Дійсно, війна в Україні має серйозні негативні наслідки для економіки країни та її інвестиційної привабливості, зокрема в аграрному секторі. Проте український уряд працює над подоланням цих викликів та залученням інвестицій

у різні сфери економіки з метою забезпечення сталого розвитку країни. Важливим кроком у цьому напрямку є не лише створення платформи Advantage Ukraine, метою якої є залучення іноземних інвесторів та спрощення процесу їхнього інвестування в українську економіку. Крім того, Україна представила потужний 10-річний план відновлення країни, який отримав підтримку міжнародних партнерів. Інвестиційні можливості в Україні у сферах інноваційних технологій, фінансового сектора, логістики, енергетики, корисних копалин та оборонної промисловості, зокрема, привертають увагу іноземних інвесторів. Залучення інвестицій в Україну може допомогти вирішити важливі проблеми країни та забезпечити її сталий розвиток у майбутньому.

Для досягнення сталого розвитку аграрного сектору та сільськогосподарських територій необхідно підвищити інвестиційну привабливість окремих регіонів і територій. Це можна зробити шляхом зосередження зусиль уряду на пріоритетних напрямках розвитку аграрного сектору та формування загальнодержавних, галузевих, регіональних та інших інвестиційних програм.

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату потребує радикального та якісного реформування економіки, репресивної та судової систем, демонополізації та експропріації економіки, боротьби з корупцією, захисту прав власності та стабільності законодавства. Важливими елементами сприятливого інвестиційного клімату є також оптимальний рівень податкового тиску, розвиток ринкової інфраструктури та державна підтримка інвестицій у сільське господарство, зокрема в сільській місцевості, постраждалій від військових дій.

Висновки до розділу 2.

У другому розділі проаналізовано тенденції розвитку аграрного сектору України. Також аналізується поточний стан фінансування аграрного сектору України. Сільське господарство є галуззю стратегічного значення для розвитку

національної економіки. Незважаючи на це, обсяги інвестицій у цей сектор залишаються досить низькими, а інвестиційний клімат не є привабливим для потенційних інвесторів. Для досягнення позитивних результатів у розвитку аграрного сектору необхідно зосередити увагу на збільшенні обсягів інвестицій. Однак для досягнення успіху в цій сфері необхідно не тільки збільшувати інвестиції, а й ефективно їх використовувати в поєднанні з відповідними виробничо-технічними ресурсами.

Провівши оцінку привабливості аграрного сектору України, встановлено, що привабливість інвестицій в аграрний сектор обмежена кількома факторами, серед яких: висока заборгованість підприємств, низький рівень інноваційної активності та використання застарілих технологій, неефективна організація та використання неефективних методів управління діяльністю сільськогосподарських підприємств і розвитком галузі в цілому.

Для покращення ситуації в аграрному секторі необхідно здійснити перетворення та інституційні реформи, які будуть спрямовані на два основні аспекти: по-перше, зміна структури галузі, яка полягатиме у підвищенні технологічного рівня агропромисловості. . промислове виробництво; по-друге, переглянути роль держави в процесах функціонування та розвитку аграрного сектору, у тому числі прогресивну відмову від протекціонізму на користь здорової конкуренції.

Тільки застосування комплексного підходу до вирішення проблем може допомогти Україні стати світовим лідером у виробництві сільськогосподарської продукції.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

3.1. Основні напрями розвитку державної політики в аграрному секторі України

Конку rentна позиція національної сільськогосподарської продукції на міжнародному ринку є нестійкою через незавершеність процесів адаптації до європейських вимог якості та безпечності харчової продукції та нестабільність торгових відносин з країнами-імпортерами.

Низький рівень техніко-технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва здорожує невідновлювані природні ресурси, посилює залежність виробництва від еколого-кліматичних факторів та обмежує доступ виробників до фінансових ресурсів. Сезонність сільськогосподарської продукції вимагає залучення значних обсягів іноземного капіталу (близько 100 млрд грн щороку).

Ситуація в аграрному секторі породжує низку викликів, основними з яких є необхідність покращення умов ведення бізнесу, запровадження якісних змін, які можуть підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також потреби Держава щодо продовольчої безпеки та наближення до європейської політики в аграрній сфері.

На сьогоднішній день залишаються невирішеними питання вдосконалення форм і методів державної підтримки, створення ефективних інструментів допомоги дрібним товаровиробникам та допуску виробників до світового аграрного ринку.

Потребує термінового вирішення питання адаптації виробників сільськогосподарської сировини до умов праці в глобалізованому економічному середовищі, враховуючи формування зони вільної торгівлі з країнами-членами

ЄС, тимчасову окупацію АР Крим та м. Севастополя, а також частини Донецької та Луганської, Запорізької та Херсонської областей [49].

Під інноваційним розвитком сільського господарства слід розуміти сукупність науково-технічних, технологічних, організаційно-управлінських, екологічних і соціальних змін, що відбуваються в процесі ініціювання, створення, впровадження інновацій та їх безпосереднього використання у виробництві.

Основними факторами, що сприяють інноваційному розвитку сільського господарства, є: зацікавленість сільськогосподарських організацій в отриманні додаткового ефекту від впровадження наукових розробок, поінформованість виробників сільськогосподарської сировини про наукові розробки, науково-організаційна підготовленість кадрів, вибір пріоритетних напрямків розвитку сільського господарства. впровадження нових технологій у сільськогосподарське виробництво, економічне стимулювання ефективності інноваційної діяльності [50].

Поряд із підвищенням продуктивності сільського господарства та стимулюванням творчих процесів має відбуватися підвищення конкурентоспроможності. Для досягнення цих цілей необхідно забезпечити населення безпечними продуктами харчування на основі [50]:

- зростання виробництва сільськогосподарської продукції в обсягах, що дозволяють наблизитися до споживання основних видів продуктів харчування всіма групами населення в обсягах, що відповідають вимогам раціональних норм харчування;

- збільшити частку продукції, виготовленої за інноваційними та ресурсозберігаючими технологіями, і на цій основі забезпечити підвищення продуктивності праці;

- Державна допомога на реалізацію сільськогосподарської продукції місцевих жителів;

- сприяння доступу місцевих виробників до комерційних мереж;

- укладання договорів на постачання продуктів харчування з місцевими колективами та установами соціальної сфери.

Агропромисловий комплекс і надалі має розвиватися за рахунок інвестицій. За підсумками I півріччя 2022 року в агросекторі країни реалізується 233 інвестпроекти, загальна вартість яких перевищує 36,7 млрд грн. Реалізація існуючих ініціатив дозволить створити понад 16 тис. нових робочих місць.

Слід зазначити, що більшість проектів реалізується малими та середніми підприємствами. Спостерігається тенденція приділяти більше уваги тваринництву, яке становить 49% від усіх проектів, залежно від технологічних вимог проектів. Зокрема, 25% племінної великої рогатої худоби, 14% племінних свиней, 10% племінної птиці [51].

Серед різних напрямків реалізації інвестиційних проектів: переробка, зберігання та переробка зернових і технічних культур (21%), зберігання овочів і фруктів (9%), переробка сільськогосподарської сировини (7%), багаторічні насадження (5%), зрошення (4%) [50].

Міністерство аграрної політики та продовольства досліджує, як держава може допомогти аграріям і розвивати галузь. Одним із них могло б бути запровадження кооперативної системи та надання фінансів через членство в кооперативах [52].

Розвиток кооперації та інтеграції у виробництві, реалізації, переробці та використанні сільськогосподарської продукції; концентрація виробництва сільськогосподарської продукції в районах і організаціях, що забезпечують максимальне виробництво якісної продукції при мінімальних витратах на її виробництво і доставку до споживачів; та створення спеціалізованих територій для товарного виробництва сільськогосподарської продукції серед інших факторів визначають актуальність налагодження міжрегіональних продовольчих зв'язків [52].

Створити необхідні умови для забезпечення населення якісними, різноманітними та економічно доступними продуктами харчування шляхом оптимального співвідношення обсягів власного виробництва, експорту

надлишкових видів сільськогосподарської та харчової продукції, а також імпорту окремих видів, що забезпечують їх виробництво. в регіоні неможливо, недостатньо або невігідно.

Зазначимо, у 2022 році держбюджет виділив агросектору на допомогу аграріям 4,6 млрд грн. Допомоги агропромислому комплексу у 2022 році пропонують такі програми: бюджетна дотація; часткове відшкодування вартості сільськогосподарської техніки до 20%; погашення відсотків за кредитами; кредити фермерам; та підтримка розведення [53].

Для підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та агропромислового комплексу в цілому необхідно вжити таких заходів:

- удосконалити структуру та управління агропромисловістю;
- збільшення інвестицій в основний капітал в аграрному секторі та оновлення основних засобів;
- підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва до рівня, що гарантує відтворення родючості ґрунтів, ресурсів і праці;
- створити умови, що гарантують збереження та відновлення родючості ґрунтів і, як наслідок, підвищення врожайності вирощуваних культур;
- збільшити посівні площі.

Для підвищення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення їх доступу на агропромисловий ринок необхідно розвивати кооперацію та інтеграцію.

Крім того, необхідно створити організаційно-економічні умови для кращої локалізації та спеціалізації агропромислового виробництва, забезпечення кращого використання природного потенціалу, ресурсозбереження та підвищення ефективності виробництва. Нарешті, існує необхідність впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій у рослинництві.

Зараз Міністерство аграрної політики та продовольства України реалізує низку ініціатив, спрямованих на розвиток аграрного сектору, зокрема посилення співпраці з ЄС у розвитку сільських територій, диверсифікації сільської економіки та підвищення середнього доходу. Населення.

Велику увагу слід приділити проведенню інформаційно-просвітницької кампанії. Це й планування регіональних днів розвитку села, семінарів, круглих столів за участю всіх зацікавлених сторін.

З метою заохочення розвитку малого та середнього підприємництва в сільській місцевості, в тому числі несільськогосподарського виробництва, а також сільськогосподарської кооперації, необхідно також активізувати сільськогосподарську дорадчу діяльність [52].

Тому перехід сільського господарства на інноваційний шлях розвитку має здійснюватися шляхом:

- Підвищення рівня державної підтримки та ролі наукових досліджень у формуванні конкурентоспроможного агропромислового виробництва, кооперації органів управління агропромислового комплексу; розвиток інфраструктури, необхідної для інноваційної діяльності, забезпечення комерціалізації інновацій;

- Розвиток дорадчої системи для сільгоспвиробників;

- Формування альянсів наукових, освітніх, дослідницьких організацій та інших суб'єктів інноваційного процесу;

- Розвиток усіх рівнів освіти, наукових досліджень та інших напрямів з метою підготовки працівників аграрної промисловості та сільського населення як тих, хто володіє знаннями, навичками та моделями поведінки, необхідними для інноваційного суспільства та економіки;

- Перевести кадрове забезпечення агропромислового комплексу на якісно новий рівень, що відповідає потребам інноваційного розвитку агропромислового комплексу; розширення наукових досліджень у галузі мобілізації генетичних ресурсів, біотехнології, селекції та виробництва насіння, ветеринарії та виробництва продуктів харчування, які покращують здоров'я людини шляхом забезпечення необхідними поживними речовинами; забезпечення системи контролю безпеки та якості сільськогосподарської сировини та харчових продуктів; сприяти розробкам, які підвищують конкурентоспроможність продукції та технологій.

- Крім того, технічне переозброєння та технологічна модернізація агропромислового комплексу на основі зростання інноваційної ділової активності та успішної державної політики, що забезпечує розвиток передових технологій у тваринництві та племінній справі на основі використання інформаційних технологій та багатофункціональної енергетики. економіка засобів виробництва; модернізація існуючих потужностей та будівництво контейнерів для переробки зерна та елеваторів для зберігання зерна.

3.2. Рекомендації щодо зростання фінансової безпеки аграрного сектору України

На основі визнаних вітчизняними дослідженнями методів і засобів впливу на продуктивність і економічну діяльність сільськогосподарського виробництва ретельно розроблено організаційно-економічний механізм фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва. Унікальність впливу державної політики та фінансово-кредитних ресурсів на фінансове забезпечення сільськогосподарського виробництва є головним акцентом сучасної економічної системи (рис. 3.1).

Розвиток його складових елементів у сучасних умовах розвитку економіки та засоби їх впливу на ефективність функціонування сільськогосподарського виробництва зручно оцінити в рамках запропонованого вище механізму фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва.

Перегляд та уточнення концептуальних засад державної аграрної політики має стати першим кроком у модернізації системи фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва, яка склалася в умовах ринкових потрясінь. У рамках цієї стратегії мають бути чітко визначені пріоритети економічного та соціального зростання сільського господарства та способи отримання фінансової підтримки.

Рис. 3.1. Структура організаційно-економічного механізму фінансової безпеки аграрного виробництва

Джерело: складено автором на основі [54]

Для досягнення цієї мети потрібна бюджетна централізація та посилення відповідальності за цільове використання фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів, спрямованих на підтримку аграрного сектору, зростання її ефективності.

Складність фінансування сільськогосподарського виробництва впливає на попит на державну фінансову допомогу, який обумовлений коливаннями цін на сільськогосподарську продукцію, потребою в оборотних коштах та додаткових інвестиціях.

Досвід фінансового забезпечення аграрного сектору економіки в країнах зі сформованими ринковими відносинами показує, що, незважаючи на різний ступінь економічного розвитку, держава фінансує сільське господарство по-різному з головною метою – прогнати населення за розумними цінами. очікуваний прибуток.

Щоб успішно налагодити програми державної фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва, перш за все необхідно з'ясувати, які серйозні проблеми є предметом фінансової допомоги та які результати вона принесе в короткостроковій та довгостроковій перспективі [55].

Для стимулювання та підтримки зростання сільськогосподарського виробництва державні фінансові програми мають [56]:

- 1) орієнтація на конкретні цілі, які неможливо досягти без бюджетного фінансування;
- 2) бути відкритим, прозорим, зрозумілим і доступним, у тому числі при розподілі бюджетних коштів;
- 3) сприяти розвитку конкуренції між виробниками сільськогосподарської продукції;
- 4) передбачити методику контролю за використанням бюджетних коштів.

Ми вважаємо, що в середньостроковій перспективі (від одного до трьох років) необхідно забезпечити продовження бюджетної підтримки з акцентом на технічне підвищення продуктивності сільського господарства та збільшення відтворення. За умови такої бюджетної підтримки в середньостроковій перспективі виробники техніки будуть набагато охочіше співпрацювати з агровиробниками та прискорить розвиток довіри, що в кінцевому підсумку збільшить обсяги лізингу.

Зрозуміло, що великі агрогосподарства потребують державного фінансування. Таким чином, мають бути розроблені категоризація, вимоги та порядок подання заяв на отримання державної фінансової допомоги.

Ще однією особливістю надання державної допомоги є те, що бюджетне фінансування сільськогосподарських підприємств не відповідає потребам цільових програм. Це, з одного боку, призводить до розпорошення державної фінансової допомоги та послаблення контролю за її наданням, а з іншого – до збільшення цільових програм серед небагатьох реально реалізованих або не затверджених програм. ці документи без належного обґрунтування чи можливості.

Щоб це змінити, необхідно вивчити, розробити та сконструювати нові цільові, відповідні та актуальні програми розвитку, а також критерії об'єктів бюджетного фінансування, виходячи з фактичного рівня розвитку кожного елемента. Цільові плани повинні бути комплексними, враховувати особливості адміністративно-територіальних утворень, галузеву приналежність, періодичність і містити в своєму господарському змісті виразний місцевий елемент.

Державна допомога має бути спрямована на творчий розвиток, розвиток високотехнологічного сільськогосподарського виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни в рамках загальнодержавних та регіональних планів зростання сільськогосподарського виробництва.

Загалом на сучасному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва пріоритетними напрямками аграрної політики держави є [57]:

- 1) створення та реалізація комплексних загальнодержавних та регіональних програм розвитку села;
- 2) посилити державну підтримку розвитку малого підприємництва у сільській місцевості;
- 3) вирішити проблему доступу сільських жителів до зайнятості.

Щоб досягти успіху в сільському господарстві, потрібно зробити ряд кроків. По-перше, необхідно створити сприятливе економічне середовище для ефективного функціонування галузі. Другим важливим завданням є підвищення рівня управління та контролю в сільськогосподарських підприємствах. По-третє, необхідно запровадити механізми державної підтримки страхування сільськогосподарських ризиків. Четвертий – сприяти кредитуванню інноваційних проектів. П'яте – збільшення фінансової підтримки регіонів з негативними природно-кліматичними умовами. Шосте – підтримка розвитку фінансово-кредитних механізмів з компенсацією відсотків за кредитом та гарантією повернення кредиту. Сьоме – розвиток приватних і кооперативних підприємств у сфері переробки та реалізації продукції. І, нарешті, створення відповідної фінансової інфраструктури [57].

На сьогодні відсутня концепція, яка б забезпечувала активізацію фінансово-кредитної інфраструктури сільськогосподарського виробництва чи визначення додаткових можливостей їх фінансового забезпечення в контексті модернізації аграрного сектору, а також раціонального фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Вважаємо, що важливу роль у забезпеченні його сталого розвитку має відігравати державна організаційна та фінансова підтримка сільськогосподарського виробництва в масштабах району, області та країни в цілому.

За допомогою такої підтримки держава може забезпечити стабільну, безризикову та мінімально ризиковану діяльність своїх фінансово-кредитних установ, а також суб'єктів сільськогосподарського виробництва.

Диференціація заходів стимулювання сільськогосподарського виробництва повинна здійснюватися відповідно до регіональних і загальнодержавних цілей і завдань. Таким чином, фінансування державних програм має бути перерозподілене шляхом передачі коштів з регіональних програм до місцевих бюджетів.

На нашу думку, необхідно створити організацію державної підтримки сільськогосподарського виробництва на основі цілеспрямованого використання всіх ринкових механізмів державного регулювання з метою створення якісно нової системи підтримки сільськогосподарського виробництва. і реалізовано. поступово. Ефективність сільськогосподарського виробництва гарантує світова практика. Пріоритетом у процесі реалізації такої системи державної підтримки має бути створення організаційних заходів.

3.3. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України

Безсумнівно, наразі всі військові дії створюють значну перешкоду для будь-яких інвестицій. У результаті військового протистояння має бути попереджено на ранніх стадіях за допомогою іноземних союзників. Насправді існує дуже мало випадків, коли країни ведуть активні збройні дії, водночас маючи можливості для прибуткового бізнесу. Досить поглянути на приклад Грузії з пострадянського регіону, де міжнародні інвестиційні потоки зросли втричі під час короткого конфлікту з Росією влітку 2008 року.

Реалізація реформ – це вже другий етап. Сучасний популізм захворів на Україну. Ця нудна ситуація супроводжується безперервною та постійною риторикою змін без будь-яких допоміжних дій, а також популістськими закликами з використанням демагогічних крилатих фраз і нереальних обіцянок. Зараз Україна має пройти етап анонсів і почати ефективно впроваджувати реформи.

Країна завжди має працювати з більшою ефективністю та прозорістю. Це стосується законів, постанов і навіть податкового кодексу. Останнім часом угоди про вільну торгівлю були укладені з ЄС і Канадою. Україна отримує значну міжнародну технічну підтримку, яка збільшує її шанси на міжнародну торгівлю, стимулює інвестиції та реформи державного сектора. Розробка систем контролю, які дозволили б нашим партнерам уважно стежити за використанням цих допоміжних засобів і, за необхідності, накладати штрафи [58].

Третім кроком є посилення функціонування фінансової системи та сприяння сильному сектору МСП. Для побудови конкурентоспроможного та прозорого українського фінансового сектору та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу необхідні більш ефективні антикорупційні закони. Український уряд історично став пріоритетом допомоги великому українському бізнесу через корупцію та регулярні політичні потрясіння.

Далі йде захист інвесторів. Хоча Україна, безсумнівно, потребує більше іноземних інвестицій, наразі їй бракує ресурсів і державних гарантій, необхідних для захисту своїх інтересів і залучення нових припливів іноземного капіталу. За останні роки було запущено багато програм сприяння інвестиціям, зокрема Бюро сприяння інвестиціям.

Крім того, «очищення» українських судів і правової системи є важливим для довгострокової інвестиційної привабливості України та має бути проведено якомога швидше, щоб забезпечити інвесторам гарантії на місцевому та національному рівнях [58].

Останнім кроком є розробка майбутнього бачення шляхом встановлення конкретних цілей і термінів, а потім донесення їх до спільноти. Інвестиційний потенціал України дуже неоднорідний і відсутність інвестиційної програми залежить від можливостей і потреб кожного регіону.

Наприклад, на основі низькоємісійних та екологічно чистих технологій для східного регіону буде прийнятним відновлення та модернізація технічного оснащення гірничодобувної, металургійної та машинобудівної промисловості. Очікується, що центральний регіон стане центром наукових досліджень і розвитку ІТ-технологій [59].

Інструменти спільного інвестування повинні використовуватися для створення сприятливих умов для іноземних інвестицій. Очікується, що державна підтримка передових технологій і створення передової інфраструктури в країні заохотить інвестиції в інновації та збільшить надходження від застосування цих знань. Іноземні інвестори з нетерпінням чекають на можливість відкрити для себе багаті ресурси України та створити сприятливе інвестиційне середовище.

Підвищити привабливість інвестицій в український агросектор можна кількома способами:

1. Забезпечення стабільного законодавства: інвестори прагнуть стабільності та прозорості законодавчого середовища, що полегшує прогнозування та управління ризиками. Для цього уряд має забезпечити стабільне та прозоре законодавство у сфері сільського господарства та

підтримувати розумні закони та законопроекти, які сприяють розвитку агропромислового комплексу.

2. Підвищення ефективності виробництва та зниження витрат: інвестори шукають компанії з ефективною бізнес-моделлю виробництва. Тому аграрний бізнес має зосередитися на підвищенні ефективності виробництва, виробництві новітніх технологій і практик, зниженні витрат.

3. Розвиток інфраструктури: Інвестори шукають місця, де інвестиції будуть ефективними. А для цього ми повинні розвивати таку інфраструктуру, як транспортну, зернову, логістичну та енергетичну. Уряд і приватні компанії повинні забезпечити розвиток і модернізацію інфраструктури, що сприятиме збільшенню виробництва і реалізації продукції.

4. Підвищуйте якість і безпеку продукції: інвестори шукають компанії, які виробляють безпечну, високоякісну продукцію. Тому аграрний бізнес повинен підтримувати стандарти безпеки та якості продукції.

5. Розвиток кооперативів та агропромислових асоціацій: розвиток кооперативів та агропромислових асоціацій може зменшити витрати та підвищити ефективність виробництва, зробивши сектор більш привабливим для інвесторів. Держава та агропідприємства повинні підтримувати розвиток кооперації та кооперації підприємств.

6. Привабливість фінансових інструментів: інвестори шукають привабливі фінансові інструменти, такі як гранти, позики та інвестиційні фонди, які допомагають залучити капітал до сільськогосподарського сектора. Уряд і банки повинні створити привабливі умови для інвестування в агросектор, а також забезпечити доступ до кредитів та інших фінансових ресурсів.

7. Підвищення конкурентоспроможності: Очікується, що компанії агробізнесу підвищать свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку, що зробить сектор привабливим для інвесторів. Для цього сільськогосподарським підприємствам необхідно підвищувати якість продукції, впроваджувати нові технології, розвивати нові напрямки та збільшувати кількість продукції, що експортується.

Висновки до розділу 3.

Агропромисловий сектор України є однією з ключових складових економіки країни, яка на сучасному етапі економічного розвитку є ринковою. Його необхідно вирощувати в умовах високої енергетичної безпеки, із застосуванням різноманітних агротехнічних прийомів, захисту навколишнього середовища на основі використання сучасних енерго- та природозберігаючих технологій, процесів поліпшення та хімії. Виробничу базу агропромислового комплексу складають науково-дослідна система забезпечення його розвитку та розгалужена мережева інфраструктура.

Також запропоновано основні рекомендації та шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору. Шляхи розвитку агропромислового комплексу України полягають у тому, що необхідно здійснити структурну, збалансовану та пов'язану перебудову між усіма його галузями з максимальним застосуванням найвагоміших досягнень науки і техніки, світового досвід і найсучасніші бізнес-моделі. Організація виробництва має будуватися на основі першочергового вирішення актуальних проблем: перерозподілу землі та власності, у тому числі поглиблення власності на землю та запровадження механізмів реалізації права власності; приватизація переробних підприємств; реорганізація компаній і комерційних структур; розвиток кооперації; застосування методів управління ринком, таких як менеджмент і маркетинг; державне регулювання сільського господарства шляхом більш ефективного використання цінових важелів, фінансової, кредитної та податкової систем; розвиток ринків сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ

Аграрний сектор є однією з найважливіших галузей економіки України, яка робить значний внесок у валовий національний продукт і забезпечує продовольчу безпеку країни. Фінансова підтримка є ключовим фактором сталого розвитку агросектору. Згідно з аналізом, фінансова безпека аграрного сектору включає наявність фінансових ресурсів, оптимальний рівень капіталізації, державну підтримку, здатність до ефективного управління фінансовими ресурсами та здатність до фінансових інновацій.

Важливими елементами фінансової безпеки також є наявність кредитів та інвестицій, які забезпечують розвиток аграрного сектору та нарощування виробничого потенціалу. Розуміння сутності фінансової підтримки аграрного сектору та врахування його особливостей є важливим для досягнення сталого розвитку аграрного сектору та підвищення конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі.

Суттєвою складовою розвитку цієї галузі є механізм фінансової підтримки бізнесу в аграрному секторі. Згідно з результатами аналізу, механізм фінансового забезпечення передбачає ефективне управління фінансами, використання різноманітних фінансових інструментів, проведення раціональної фінансової політики та забезпечення фінансової прозорості. Важливими елементами механізму фінансової підтримки також є наявність державної фінансової підтримки, кредитів та інвестицій.

Ключовими орієнтирами розвитку аграрного сектору є принципи державної політики в аграрній сфері України. Забезпечення продовольчої безпеки, збільшення виробництва та підвищення якості сільськогосподарської продукції, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та забезпечення соціальної захищеності селянства є основоположними засадами державної політики в аграрній галузі України. Центральним елементом цих принципів є розвиток інфраструктури, забезпечення доступу до ринків, захист

від негативного впливу зовнішніх чинників та ефективна співпраця з міжнародними організаціями.

Реалізація засад державної політики у сфері сільського господарства має бути спрямована на досягнення сталого розвитку аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності. Це вимагає ефективної координації між державними установами, науково-дослідними інститутами, сільськогосподарськими компаніями та державними установами. Розуміння та дотримання принципів державної політики в аграрній сфері України є необхідним для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та забезпечення національної безпеки країни.

Аналіз фінансової підтримки українських сільськогосподарських підприємств показав, що фінансовий стан галузі є складним. Хоча деякі підприємства є успішними та отримують стабільний дохід, більшість підприємств відчують труднощі з фінансуванням своєї діяльності. Однією з основних причин фінансових проблем є недостатній доступ до кредитів та інвестицій. Також відзначаємо низький рівень технологічної оснащеності та конкурентоспроможності виробників, що ускладнює їх роботу на міжнародному ринку.

Для покращення фінансового стану аграрного бізнесу необхідно забезпечити доступ до фінансових ресурсів та розробити механізми підтримки інвестицій та кредитів. Крім того, важливо підвищити рівень технологічної оснащеності та конкурентоспроможності виробників, що дозволить їм ефективніше працювати на міжнародному ринку та гарантувати стабільний дохід. Тому важливо проводити ефективну державну політику та впроваджувати необхідні заходи, спрямовані на розвиток аграрного сектору, що забезпечить стабільність та сталий розвиток аграрного сектору України в майбутньому.

Аналіз інвестиційної привабливості аграрного сектору України у 2022 році показав, що, хоча існують певні ризики та виклики, пов'язані зі зміною курсу гривні, подорожчанням джерел енергії та зростанням цін на

сільськогосподарські культури та землю. , в цілому галузь є інвестиційно привабливою.

Перш за все, наявність якісної землі та досвідченої робочої сили є перевагою для інвестора. Крім того, уряд продовжує вдосконалювати законодавство та стимулювати розвиток агросектору через різноманітні програми та пільги, що створює сприятливі умови для залучення інвестицій.

У 2023 році очікується збільшення капітальних інвестицій в агросектор, що підвищить його конкурентоспроможність та підвищить рівень виробництва. Крім того, збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції сприятиме залученню іноземних інвестицій та збільшенню доходів бізнесу. Отже, можна зробити висновок, що український аграрний сектор є інвестиційно привабливим і вжиття необхідних заходів щодо покращення фінансового забезпечення бізнесу дозволить йому успішно розвиватися та справлятися з викликами та ризиками.

На основі аналізу державної політики в аграрній сфері України можна зробити висновок про основні напрями її розвитку. Серед них варто виділити: збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема за рахунок розвитку малого та середнього підприємництва в аграрному секторі; збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції; покращення фінансового забезпечення аграрного сектору, зокрема шляхом збільшення обсягів інвестицій та розвитку кредитних програм; покращити якість сільськогосподарської продукції та зменшити вплив аграрного сектора на навколишнє середовище шляхом впровадження сучасних технологій та екологічно чистих методів виробництва. Реалізація цих напрямків сприятиме сталому розвитку українського аграрного сектору та підвищенню його конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Підсумовуючи, можна сказати, що фінансова підтримка українського агросектору є надзвичайно важливим елементом сталого розвитку сільського господарства. З метою забезпечення ефективного функціонування підприємств аграрного сектору України розглянуто рекомендації щодо вдосконалення

фінансової безпеки, зокрема залучення інвестицій, підвищення рентабельності та ефективності виробництва, покращення доступу до фінансових ресурсів тощо. Рекомендації містять низку заходів, таких як підтримка інвестиційного клімату, підвищення кваліфікації спеціалістів, створення ефективної системи фінансового контролю та нагляду, розширення доступу до фінансових інструментів ресурсів, розвиток фінансових інструментів для аграрного бізнесу тощо. Реалізація таких заходів може сприяти збільшенню конкурентоспроможності аграрного сектору України, забезпечення сталого розвитку та підвищення доходів аграрних підприємств і всього аграрного сектору країни. Усі ці заходи мають здійснюватися комплексно та відповідно до державної політики в аграрній сфері з метою забезпечення сталого та ефективного розвитку аграрного сектору України та підвищення його інвестиційної привабливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воробйов Ю.М., Нехайчук Д.В., Нехайчук Ю.С. Фінансове забезпечення розвитку підприємств водогосподарського комплексу регіону (на прикладі Автономної Республіки Крим): Монографія. Сімферополь. СОНАТ 2009. 236 с.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми становлення та розвитку аграрного ринку. Стенограма дев'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квітня 2007 року. К., ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. 2007. 202 с.
3. Гладій С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління. Економіка та держава. № 9. 2014. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1224/1227>
4. Олійник Д.С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва: Автореф. дис. канд. екон. наук. К. 2003. 17 с.
5. Лімонова Л.О. Системний підхід як методологічна основа дослідження, аналізу та моделювання соціально-економічних систем. ХНЕПУ 2010. 32 с. URL: https://dl.nure.ua/pluginfile.php/1167/mod_resource/content/1/01.pdf.
6. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Навч. посібник, для студентів вищих навчальних закладів, «Кондор» 2003. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/ZINOP3JFe2hEzagt3Vqm.pdf>
7. Суворов В. П. Інтеграційний підхід до вдосконалення правового механізму державного регулювання земельних відносин у сфері містобудування . Державна економічна політика регіонального розвитку: (зб. тез наук.-практ. заоч. конф., 10 черв. 2015 р.) [за заг. ред. М. А. Латиніна]. Х., Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 2015. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2015-3/doc/2/17.pdf>.
8. Невдачина О.І. Визначення системи показників для оцінки стратегії фінансово-векторного розвитку підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 9. Частина 2. 2014. С. 56-60.

9. Шевцова Г.З. Синергетичний менеджмент як концепція організованої синергії в управлінні підприємствами. Економіка промисловості. № 1. 2012. С. 202-214.
10. Саблук П.Т. Агроекономічні трансформації в Україні: напрями та перспективи розвитку: монографія. К., ННЦ «ІАЕ». 2016. 372 с.
11. Проект зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати в Україні від війни з Росією. Київська Школа Економіки. – 2022. – URL: <https://uglobal.university.ua/russia-will-pay/>
12. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. Національний інститут стратегічних досліджень. – 2023. – URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahramnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
13. Регуляторні механізми державної фінансової підтримки впливу на фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств. М. І. Мальований, П. К. Бечко, Н. В. Бондаренко та ін. – 2021. – URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/95/Econom/6.pdf>.
14. Вдовенко І. С. Державне регулювання фінансових механізмів забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Економіка і суспільство. – 2023. – URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/75.pdf
15. Держпідтримка аграріїв: виконання програм у 2020 та повернення боргів за 2019 рік. АгроПоліт. – 2020. – URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/819--derjpidtrimka-agrariyiv-vikonannya-progoram-u-2020-ta-povernennya-borgiv-za-2019-rik>
16. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу. Рахункова палата. – 2019. – URL: http://www.rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf
17. Кузнецов К. Аналіз окремих напрямів державної бюджетної політики в природоохоронній сфері. Центр екологічних ініціатив «Екодія». – 2021. –URL:

<https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/analiz-napryamkiv-budzhethnoi-polityky.pdf>

18. Удова Л. О., Гаєвий А. Г. Розділ 1.9. Малий бізнес в аграрному секторі економіки України: проблеми та перспективи розвитку в умовах війни. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій. 2022. с. 122-133. DOI: <https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-01-09>.

19. Білоченко А. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. Економіка та суспільство. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-3>. 20. Яцух О. О. Ринок агрострахування в Україні: стан та перспективи розвитку. Мукачівський державний університет. – 2016. – URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/145.pdf.

21. Аграрне право : підручник. В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін. ; за ред. А. М. Статівки. – Вид. 2-ге, змін. – Харків : Право, 2021. – 416 с

22. Академічний тлумачний словник – 1970. – URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>

23. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Верховна Рада України. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

24. Жушман, В. П. Аграрне право та законодавство України (у питаннях та відповідях) : навч.-практ. посіб. / В. П. Жушман. – Вид. 3-тє, допов. та переробл. Х.: ТОВ «Одісей», 2006. 736 с.

25. Жушман, В. П. Опорно-логічні схеми з навчальної дисципліни «Аграрне право України» та аграрне законодавство України : навч. посіб. / В. П. Жушман, Г. С. Корнієнко. Х. : ООО «Одісей», 2009. 400 с.

26. Гафуров А. О. Сучасні тенденції розвитку аграрного законодавства. Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2016. – URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/70918.pdf>.

27. Уркевич, В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: монографія / В. Ю. Уркевич. – Х. : Харк. юрид., 2007. – 496 с.

28. Статівка, А. М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні / А. М. Статівка. – Х. : Право, 2007. – 207 с. 29. Єрмоленко В. М. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення. – 2014. –URL:[https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2015/](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2015/Derg_agr_pol_2014_mon.pdf)

Derg_agr_pol_2014_mon.pdf

30. Представництво України при Європейському Союзі. Показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС – 2021. – DOI: <http://surl.li/avujd>

31. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

32. Кобець І. Як українському бізнесу відшкодувати збитки від війни: поради від Ірини Кобець, LCF Law Group – 2023. – URL: <https://ua.news/ua/money/kak-ukraynskomu-byznesu-vozmestyt-ushherb-ot-vojny-sovety-ot-yryny-kobets-lcf-law-group>

33. Український клуб аграрного бізнесу. Прогноз: у 2023 році посівні площі під зерновими в Україні скоротяться. Український клуб аграрного бізнесу. – 2022. – URL: https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/prognoz_u_2023_rotsi_posivni_ploschi_pid_zernovimi_v_ukraini_skorotyatsya_na_45_a_valoviy_zbir_na_60#

34. Шульга В. Підтримка аграрного сектору в умовах воєнного стану – 2022. – URL:https://jurliga.ligazakon.net/analytys/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-varto-znati.

35. Русан В. М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>.

36. Кужелєв М. О. Формування системи державного управління інвестиційним процесом як головна передумова економічного зростання в Україні. Вісник Дон. ДУЕТ №4 (12). – 2001. URL:https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=SUHspZ8AAAAJ&citation_for_view=SUHspZ8AAAAJ:Vr2j17o0sqMC

37. Mohylnyi O., Patyka N., Kucher A., Krupin V., Siedlecka A., Wysokinski M. Features of Agrarian Sector Deregulation in the Context of Martial Law: Shocks in Food Security. Sustainability. 2022. Vol. 14. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/20/12979>

38. Осташко Т. О. Сільськогосподарський експорт України в умовах війни і шляхи його відновлення. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2022. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_22_05_026_uk.pdf

39. Верхоглядова Н. І. Особливості управління безпекою підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Електронний журнал: Економіка та суспільство. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-56>

40. Москвін Б. Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. Донецький національний університет ім. В.Стуса. 2022. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/12549>

41. Громов О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Урядовий кур'єр. 2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>

42. Макалюк І. В., Коцюбайло М. Р. Оцінювання втрат в аграрному секторі внаслідок ведення бойових дій на території України. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.- практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2022. С. 183.

43. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: <https://www.oecd.org/>

44. Програми забезпечення аграріїв засобами тимчасового зберігання зерна та обладнанням із завантаження / розвантаження рукавів. Міністерство аграрної політики та продовольства України : електронний ресурс. 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/programa-zabezpechennya-agrariyiv-zasobamitimchasovogo-zberigannya-zerna-rukavami>

45. Податкова служба України. URL: <https://kherson.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/486067.html>
46. Інвестиції під сиренами. Агробізнес. 2022. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiiia/item/25075-investytsii-pid-syrenamy.html>
47. Портал УСАВ Український клуб аграрного бізнесу. Український клуб аграрного бізнесу. – 2022 - URL: <https://goo.gl/C6hU5A>
48. Kuzheliev M. O., Zherlitsyn D. M., Zhytar M. O. Formalization Of Dynamic Relations Between Enterprise Financial Indicators. Independent Auditor. 2016. No 16 (II). P. 18–26.
49. Дегтярьов С. В. Напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підтримки сільськогосподарських підприємств різних форм власності. Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2019. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0390/2019.6.56>
50. Юрченко В. І. Сучасні стратегічні напрями розвитку інноваційних процесів в сільському господарстві регіонів України. Державне управління: удосконалення та розвиток № 12. – 2017. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1150>.
51. Ільчук М. М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва. Видання друге, перероблене і доповнене. – 2008. – URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u122/Org%26pan_sg_vyr_Pidr.pdf
52. Скопенко Н. С. Сучасні тенденції кооперації та інтеграції в АПК – URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/524/508>
53. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Продовжено програму державної підтримки аграріїв. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.. – 2022. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uvaga-prodovzheno-programu-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyiv>
54. Готра В.В. Сучасний стан, фактори забезпечення та напрями активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 6(168). С. 114–121.

55. Мезенцева Н.І., Мороз І.М. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : монографія. Київ : Обрії, 2011. 163 с.
56. Коломієць Т.В. Формування аграрної інноваційної системи як шлях до накопичення інтелектуального капіталу підприємств агросектору. Економіка АПК. 2016. № 11. С. 94.
57. Скидан О. В. Аграрна політика як пріоритет економічної політики держави. Державне управління: удосконалення та розвиток № 11. – 2010. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=211>
58. Городніченко Ю., Сологуб І., Батріс В. Відбудова України: принципи та політика – 2022. – URL: https://cepr.org/system/files/2022-2/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf.
59. Kuzheliev, M.O., Zherlitsyn, D.M., Nechyporenko, A.V. (2019) Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR), 10, 1, 379-383
60. Kuzheliev M. (2019) Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, P. 374–385.
61. Zherlitsyn, D. (2020). The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. Banks and Bank Systems, 15(2), 94-104.
62. Нечипоренко А. В. Механізм реалізації регіональних інвестиційних програм як фінансовий інструмент стимулювання регіонального розвитку. Схід. 2017. Вип. 6 (152). С. 22–27.